



Emma & Elias -ohjelma

Hyvät käytännöt 2012–2016

Emma & Elias on RAY:n avustusohjelma (2012–2017) lasten ja perheiden hyväksi. Ohjelma toteutetaan yhteistyössä Lastensuojelun Keskusliiton kanssa. Se kokoaa yhteen järjestöjen projekteja, joilla edistetään lasten ja heidän perheidensä terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia. Ohjelman avulla pyritään parantamaan yläkouluikäisten (15 vuotta) ja sitä nuorempien lasten kasvuolosuhteita.

Tähän oppaaseen on koottu ohjelman hankkeiden ja toimintojen tuottamia hyviä käytäntöjä vuosilta 2012–2016.

Lisätietoja:

emmaelias@lskl.fi

www.emmaelias.fi

Sisällysluettelo

| | |
|---|----|
| Perhekohtaista tukea perheille..... | 4 |
| 1. Neuvonnallinen kotikäynti..... | 4 |
| Ryhmämuotoista tukea lapsille ja nuorille | 5 |
| 2. Koulutus Elämään -terveyskasvatusohjelma | 5 |
| 3. Perhekoulu POP® -ohjelma 3–6-vuotiaille haastavasti käyttäytyville lapsille ja heidän vanhemmilleen..... | 7 |
| 4. Jameksen leiritoiminnan malli..... | 9 |
| Ryhmämuotoista tukea perheille, äideille ja isille | 11 |
| 5. Tehdään itse vauvanruokaa..... | 11 |
| 6. Isyyden Tueksi – neuvolan isäryhmät..... | 13 |
| 7. Duo Äiti & vauva -ryhmät kahden kulttuurin perheiden äideille..... | 15 |
| 8. Perheen parhaaksi: Parisuhteen palikat -teematuokiot erityislasten vanhemmille..... | 17 |
| 9. Juteltaisko? – keskustelevat oppitunnit ja vanhempainilta 5.–6. luokkien päihdekasvatukseen | 19 |
| 10. Päihdekuntoutumista tukeva ja isyyttä vahvistava Erityisesti isä -ryhmä | 21 |
| 11. Ehjä perhe -toiminnan Vanhemmuusryhmä | 23 |
| Vapaaehtoistoiminnan ja vertaistuen toimintamalleja | 25 |
| 12. HelsinkiMission äiti- ja isämentoritoiminta | 25 |
| 13. änni yhdessä -vertaistuuokioid..... | 27 |
| 14. Isosisko ja Isoveli -aikuiskaveritoiminta..... | 29 |
| 15. Leijonapartio – apua äkillisessä tai pitkittyneessä kriisissä eläville erityislapsiperheille..... | 30 |
| 16. Sijaisperheiden tukihenkilötoiminta..... | 32 |
| Vapaaehtoistoiminnan ja vertaistuen tuki ja juurtuminen..... | 34 |
| 17. Nettivertaisohjaajat – uusi vapaaehtoistoiminnan muoto verkon kautta..... | 34 |
| 18. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ohjaajakoulutus..... | 35 |
| 19. Koiran kanssa toimivien vapaaehtoisten valinta Ressu-toiminnassa | 37 |
| 20. Mieskaverit® -toiminnan laajentaminen uusille paikkakunnille..... | 39 |
| Monitoimijaisia toimintamalleja..... | 40 |
| 21. Perheentalo-yhteistyö – Yhdessä lapsen parhaaksi | 40 |
| 22. Paluu tulevaisuuteen – Varhainen puuttuminen koulupoissaoloihin | 42 |
| 23. SISUKAS-työskentelymalli perhehoitoon sijoitetun lapsen koulunkäynnin tueksi | 43 |
| Osallisuutta ja vaikuttamista tukevia toimintamalleja | 45 |
| 24. VOIKUKKIA-VanhempainRaadit, kokemusasiantuntijat kehittäjinä | 45 |
| 25. Perheystävällinen työpaikka -ohjelma..... | 46 |

Perhekohtaista tukea perheille

1. Neuvonnallinen kotikäynti

Kotikäynneillä autetaan perheen arjen sujumista. Kotikäynnin aiheena voi olla ravitsemus, ruoanlaitto, siivous, arjen rytmitys, raha-asiat, pyykkihuolto tai kodin järjestys.

www.martat.fi

Käyttötarkoitus

Kotikäynnit ovat kohdennettua henkilökohtaista neuvontaa erityistä tukea tarvitseville perheille. Kotikäynnillä tuetaan ja vahvistetaan lapsiperheen arkea ja hyvinvointia. Perheen arjenhallinnan taidot, käytännön kotitaloustaidot, luottamus omaan osaamiseen ja arkirytmiksi kohentuvat.

Ratkaisukeskeistä kotikäyntiä voidaan hyödyntää erilaisissa perheympäristöissä ja sitä voidaan muokata perheen tarpeiden mukaan. Kotikäynnit täydentävät moniammatillista perhetyötä ja asiantuntijat voivat hyödyntää kotikäyntien antia omassa perhetyössään.

Kehittäjät

Marttaliitto ry ja Finlands svenska Marthaförbund r.f.

Toteutus

Kotikäyntien käytännön järjestelyistä vastaavat alueellisten marttapiirien koulutetut kotitalousasiantuntijat. Yhteistyökumppanina voi olla esimerkiksi neuvolan perhevalmennus, kunnan lastensuojelu, ensi- ja turvakoti, eri perheentalotoimijat, seurakunnan diakoniatyö tai toinen lapsiperhetyötä tekevä järjestö. Perhekeskustoimintamalliin kotikäynnit istuvat myös hyvin. Suunnittelemme käynnit yhteistyössä yhteistyökumppanien kanssa ottaen huomioon aina perheiden tarpeet ja lähtökohdat. Sisältönä mm.

- käytännön ruoanvalmistus
- terveellinen ja edullinen ruoka
- raha-asiat
- siivous ja vaatehuolto
- kodin järjestys
- arkirytmiksi

Ruoanvalmistuksen opettelua varten kotitalousasiantuntijamme vie sopimuksen mukaan mukanaan tarvittavat peruselintarvikkeet. Mahdolliset jäljelle jäävät tarvikkeet jäävät perheelle seuraavaan käyntikertaan tai myöhempään käyttöön. Kotitalousasiantuntija ei vie kotiin ruoka-apua. Opastamme ja osallistamme perheenjäseniä tekemään itse ja hoitamaan näin jatkossa itse omaa talouttaan. Koko perhe otetaan toimintaan mukaan. Lapset osallistuvat toimintaan ikänsä ja kykyjensä mukaan.

Kotikäynnin kesto on noin kolme tuntia/kerta. Käyntikertojen määrä suunnitellaan yhdessä yhteistyökumppanin kanssa ottaen huomioon perheen tarpeet.

Toimintamallin arviointi

Perheet ja yhteistyökumppani täyttävät käynnin/käyntisarjan jälkeen erilliset palautelomakkeet. Kotitalousasiantuntija ja yhteistyökumppani käyvät jokaisen kerran jälkeen palautekeskustelun. Kotitalousasiantuntija arvioi toimintaa mm. kirjallisella palautelomakkeella. Palautteet ovat toiminnan kehittämisen perusta.

Osallistujat, yhteistyökumppanit ja kotitalousasiantuntijat ovat kokeneet, että kotikäyntien vaikutukset perheen jaksamiseen ja hyvinvointiin ovat olleet merkittäviä. Enemmistön mielestä käynnit tukevat paljon/erittäin paljon vanhemmuutta, auttavat arjen sujumista käytännössä ja perheen arkirytmien löytymistä, vaikuttavat perheen ruokatottumuksiin ja vahvistavat luottamusta omaan osaamiseen. Yhteistyökumppanit ovat vahvasti tuoneet esille, että jopa muutamalla oikea-aikaisesti tehdyllä kotikäynnillä voi olla suuri merkitys perheen arkeen.

Lisätietoja

Kotikäyntejä tekee suurin osa Marttaliiton piireistä: www.martat.fi/piirit ja Marthaförbundet: www.martha.fi.

Kotikäyntejä tehdään vuosina 2012–2016 RAY:n tuella. Kotikäyntejä on mahdollista toteuttaa ostopalveluna.

Ryhmämuotoista tukea lapsille ja nuorille

2. Koulutus Elämään -terveyskasvatusohjelma

Koulutus Elämään -terveyskasvatusohjelman ydinteemoja ovat terveellisen ravinnon, riittävän levon ja liikunnan vaikutukset hyvinvointiin, päihdekasvatus sekä lapsen itsetunnon vahvistaminen. Ohjelman kohderyhmää ovat 3–13-vuotiaat lapset ja nuoret.

www.koulutuselamaan.fi

Käyttötarkoitus

Opetustoiminnan tavoitteena on lasten terveiden elämäntapojen ja hyvinvoinnin edistäminen sekä päihteiden kokeiluiän siirtäminen eteenpäin. Tuloksia pyritään saavuttamaan faktapitoisilla ja osallistavilla opetussisällöillä.

Kehittäjät

Koulutus Elämään -terveyskasvatusohjelma pohjaa kansainväliseen Life Education -opetusohjelmaan. Suomessa ohjelmaa muokkaa Koulutus Elämään Säätiön opettajakunta, suomalaisen koulumaailman tarpeet huomioiden. Lisätietoja ohjelman taustoista: www.lifeeducation.org.au

Toteutus

Opetuksen tilaaminen

Koulutus Elämään -opetusohjelma toimii yksinkertaisella periaatteella; Koulu tilaa Koulutus Elämään Säätiöltä opetusta ja säätiön erityiskoulutettu opettaja saapuu paikalle opettamaan. Oppimisympäristönä toimii koulun tai päiväkodin tiloihin pystytettävä studio. Opetuksessa hyödynnetään iPad-tekniologiaa.

Opetus koululla

Vuosittain etenevät oppitunnit muodostavat yhdessä yhdeksän vuotta kestävä, pitkäkestoisen opintokokonaisuuden. Tunnit ovat myös itsenäisiä kokonaisuuksia, joten ohjelman voi aloittaa myöhemmilläkin luokka-asteilla. Oppituntikuvaukset: www.koulutuselamaan.fi/index.php?page=opetuksen-sisalto

Lisätehtävät ja palautteenkeruu

Koulutus Elämään -ohjelma sisältää oppilaille suunnattuja lisätehtäviä, joita koulujen luokanopettajat voivat halutessaan teettää ennen tai jälkeen Koulutus Elämään -opetuksen ja tukea näin oppimista. Jokaiselta luokanopettajalta kerätään myös palautetta oppitunneista. Näitä seurantatietoja hyödynnetään ohjelman kehittämisessä.

Toimintamallin arviointi

Vuonna 2014 Koulutus Elämään opetusta annettiin 25 026 lapselle yli 100 koulussa, esikoulussa ja päiväkodissa. Opetusviikkoja kertyi yhteensä 95.

Oppitunneilla oppilaat saivat uutta tietoa ihmiskehon toiminnasta ja siitä kuinka päihteet vaikuttavat ihmiskehossa. Lasten itsetuntoa tuettiin tarjoamalla tunneilla jokaiselle osallistumisen mahdollisuus monipuolisten pelien ja tehtävien avulla. Jokaiselle annettiin myös tilaisuus kertoa näkemyksistään oppitunneilla. Noin 460 palautekyselyyn vastanneesta alakoulun luokanopettajasta 85 % katsoi, että jokainen oppilas saatiin osallistumaan keskusteluun hyvin tai melko hyvin. Keskustelu oli oppilaita innostavaa 95 % mielestä.

Lasten terveisiin elämäntapoihin liittyvää kiinnostusta saatiin edistettyä melko hyvin:

Luokanopettajista 69% oli sitä mieltä, että oppilaat jatkoivat keskustelua oppituntien jälkeen ja noin 63% sitä mieltä että oppilaat halusivat jatkaa perehtymistä aiheisiin, joita käsiteltiin oppitunneilla. 97 % luokanopettajista koki, että oppitunti oli lapsille erittäin tai melko hyödyllinen. Lähes 98% oli sitä mieltä, että oppitunti sopi erinomaisesti tai melko erinomaisesti kyseiselle ikäryhmälle.

3. Perhekoulu POP® -ohjelma 3–6-vuotiaille haastavasti käyttäytyville lapsille ja heidän vanhemmilleen

Perhekoulu on 10 viikon ohjelma 3–6-vuotiaille haastavasti käyttäytyville lapsille ja heidän vanhemmilleen. Se tarjoaa myönteisiä keinoja toimivampaan arkeen ja lapsen kehityksen tukemiseen. Perhekouluun kuuluu myös ohjaajakoulutus ammattilaisille.

www.pop.bvif.fi

Käyttötarkoitus

Perhekoulun tarkoitus on lisätä myönteistä vuorovaikutusta aikuisen ja lapsen välillä. Vanhemmat ja ammattilaiset saavat keinoja lapsen myönteiseen tukemiseen, joiden avulla voidaan ennaltaehkäistä vakavampia käytösongelmia. Perhekoulusta saadun tietotaidon avulla vanhemmuuden taidot lisääntyvät ja arki koetaan helpommaksi.

Kehittäjät

Joanne Barton ja Seija Sandberg (alkuperäiset kehittäjät), Suomessa Barnavårdsföreningen i Finland r.f.

Toteutus

Perheet ja ohjaajat ilmoittautuvat

Perheet ja ohjaajat täyttävät omat ilmoittautumislomakkeensa ja heidät asetetaan jonoon siinä järjestyksessä kun ilmoittautumislomakkeet ovat saapuneet.

Vanhempien alkuhaastattelu ja lasten tutustumiskäynti

Vanhemmat täyttävät alkuhaastattelulomakkeen, jossa kartoitetaan sen hetkistä arjen sujuvuutta ja haasteita. Heille kerrotaan Perhekoulun aikataulut. Jokaiselle lapselle on oma erillinen tutustumiskäynti Perhekoulun tiloihin. Lapsen kanssa käydään läpi Perhekoulun päiväohjelma ja säännöt.

Ohjaajien perehdytyspäivä

Ennen Perhekoulun alkua ohjaajille järjestetään perehdytyspäivä. Ohjaajat saavat tietoa Perhekoulun taustasta, sen ideasta, päiväohjelmasta sekä ohjaajien rooleista. Heidät perehdytetään Perhekoulussa tarvittavaan tekniikkaan ja jaetaan koulutusmateriaali.

Perhekouluryhmä kokoontuu 10 kertaa viikon välein

Perhekoulupäivinä ohjaajat saapuvat paikalle noin tuntia ennen perheitä ja heidän kanssaan käydään läpi kuhunkin kertaan liittyvä teema Perhekoulun käsikirjasta. Perheiden saavuttua lapset haetaan yksitellen omaan ryhmäänsä, jossa jokaisella lapsella on oma ohjaaja. Ohjaajat harjoittelevat päivän aikana Perhekoulun käsikirjasta oppimiaan keinoja käytännössä lasten kanssa. Samanaikaisesti vanhemmat kokoontuvat omaan vertaisryhmäänsä. Kouluttajan johdolla vanhemmat keskustelevat kokemuksistaan ja ajatuksistaan edellisen viikon kotitehtävään liittyen. Tämän jälkeen vanhempien

kanssa käydään läpi kuhunkin kertaan liittyvä teema käsikirjasta ja he saavat vanhemman ja lapsen vuorovaikutukseen liittyvän kotitehtävän seuraavan viikon aikana toteutettavaksi. Viimeisellä tapaamiskerralla vanhemmat saavat diplomit, lapset saavat kotiin ryhmän aikana tekemänsä päiväkirjat ja ohjaajat saavat todistuksen suorituksesta Perhekoulun ohjaajakoulutuksesta.

Verkostoilta

Verkostoilta on tilaisuus, jonne perheet voivat halutessaan kutsua omaa verkostoaan (isovanhemmat, kummit, päiväkodin henkilökuntaa). Verkoston henkilöille kerrotaan Perhekoulun ideasta ja keinoista. Tilaisuus järjestetään Perhekoulun puolivälissä.

Palautekeskustelu ja lapsesta tehty kirjallinen yhteenveto vanhemmille

Perhekoulun päätyttyä lastenryhmän kouluttaja on tehnyt kirjallisen yhteenveton lapsen toiminnasta lastenryhmässä. Yhteenveto käydään läpi vanhempien kanssa ja perheen tarpeiden mukaan heille suositellaan mahdollisia jatkotoimia.

Konsultaatiokäynti lapsen päiväkodissa

Lastenryhmän kouluttaja tekee konsultaatiokäynnin lapsen päivähoidossa, mikäli vanhemmat niin haluavat.

Seurantatapaaminen vanhemmille

Kolme kuukautta Perhekoulun päättymisen jälkeen vanhempainryhmä ja kouluttajat tapaavat. Käydään läpi vanhempien täyttämä seurantalomake, jossa tarkastellaan perheen sen hetkistä arjen sujuvuutta ja haasteita sekä verrataan niitä alkuhaastattelulomakkeen tietoihin.

Mahdolliset yksilölliset lisätapaamiset

Perheiden tarpeen mukaan heille suositellaan yksilöllistä perheohjausta ja/tai ohjauskäyntejä perheen kotona.

Toimintamallin arviointi

Palautteiden mukaan vanhemmat ovat saaneet uusia konkreettisia menetelmiä arkeensa, lisää voimavaroja vanhemmuuteen ja asiallista tietoa lapsensa käytökseen vaikuttavista tekijöistä sekä ymmärrystä siihen. Vanhemmat ovat oppineet käyttämään lapsen toimintakykyä lisääviä myönteisiä keinoja, jolloin lapsen onnistuminen mahdollistuu ja hän saa osakseen myönteistä palautetta. Myönteinen palaute johtaa vuorovaikutuksen myönteiseen kehään ja sitä kautta käytöshäiriöiden riski pienenee. Vanhemmat ovat kokeneet saaneensa lisää varmuutta vanhemmuuteensa toimivien keinojen kautta.

4. Jameksen leiritoiminnan malli

Leireillä pidetään yhdessä hauskaa ja kerrytetään yhteisiä muistoja kavereiden kanssa. Leireillä pääsee tutustumaan uusiin ihmisiin rennon ja mukavan puuhailun merkeissä.

www.jameskoskisenvapaapaiva.fi

Käyttötarkoitus

Tämä malli on kaikkien toimijoiden käyttöön. Tästä saat ideoita ja vinkkejä käytännön järjestelyihin sekä muistilistaa siitä, mitä kaikkea on hyvä muistaa leiritoiminnan perusteissa. Kuvaamme leiritoiminnan alusta loppuun eri vaiheineen.

Kehittäjät

James Koskisen vapaapäivä -hanke/ Jämsän Pelastakaa Lapset ry

Toteutus

Leirien ohjelman sisältöön otetaan huomioon lasten ja nuorten keksimiä ideoita ja toiveita. Leiripaikat sijaitsevat yhteistyökumppaneiden tiloissa/ vuokratiloissa.

Aluksi:

Tee leiribudjetti ja päätä ajankohta sekä kuinka isosta leiristä on kyse (tässä esimerkissä leiri pidetään kesäkuussa ja leirille otetaan max. 14 leiriläistä).

Joulu–tammikuu:

Varaa leiritilat hyvissä ajoin, kartoita mahdolliset yhteistyökumppanit (saako tilat ilmaiseksi, halvemmalla tai vuokralla? Muita toimijoita/palveluita yhteistyössä?).

Helmi–maaliskuu:

Leiriohjelman suunnittelu, palautekyselyiden teko, turvallisuussuunnitelma (1. ohje), leiripaikkaan tutustuminen ja leiriesitteenteko (2.). Opiskelijoiden sekä vapaaehtoisten haku (3.). Päävetäjinä 1-2 työntekijää.

Vapaaehtoiset ja opiskelijat:

- yövahdit 2 hlö
- Apuohjaajat 1–2 hlö
- Ruokavastaavat 1–2 hlö (hygieniakortti)
- Erikoisohjelmanumeroiden pitäjät, esim. melontaosuuden vetäjä 1–2 hlö

Huhti–toukokuu:

Huhtikuun alusta alkaa leirin mainostaminen. Sosiaalinen media, paikallislehti ja yhteistyöverkostot, kuten koulut. Toukokuun lopulla viimeinen ilmoittautuminen ja valmistellaan leirikirjeet, joissa leiristä tarkemmin tietoa (leiripaikan osoite ja leirin vetäjien yhteystiedot, leiriohjelman aikataulut, muistilista leirille otettavista tavaroista, leirisäännöt, liitekartta leirille).

Kesäkuu:

Leirikirjeiden lähettäminen viikkoa ennen leiriä. Leirille hankittavat tavarat sekä ruokalistan mukaiset hankinnat leirille menopäivänä. Leirikansion (4.) kokoaminen Leirin päätteeksi palautekyselyiden jako leiriläisille ja vanhemmille sekä vapaaehtoisille.

Heinäkuu:

Leirin jälkeen kiitoskirjeet leiriläisille, vapaaehtoisille sekä yhteistyökumppaneille.

Tarkemmat ohjeet:

1. Turvallisuussuunnitelma:

- Nimetty leirivastaava, leiripaikan osoite selkeästi esillä, kaikkien yhteystiedot valmiina leirikansiossa
- Ensiapulaatikko, jossa välttämättömät tarpeet (ensiapuohjeet, laastarit, siteet, desinfiointiaine, saksot ym.) Soitto 112
- Sammutusvälineiden olinpaikat selkeästi kaikille työntekijöille, vapaaehtoisille ja opiskelijoille tietoon
- Riskien arviointi ja ennaltaehkäisy

2. Leiriesite

Mitä? Missä? Milloin? Kenelle suunnattu? Kenelle ilmoittautuminen ja miten ilmoittaudutaan? Mitä ilmoittautumisen yhteydessä on hyvä kysyä? Ilmoittautumisia varten on hyvä tehdä esim. Exceltaulukko, johon merkataan osallistujan nimi ja ikä, vanhemman nimi, yhteystiedot, allergiat/sairaudet. Mielenkiintoinen ilme esitteeseen! Päästä luovuus valloilleen!

3. Opiskelijat/ vapaaehtoiset:

Opiskelijat lähihoitajia/ nuoriso- ja vapaa-ajanohjaaja / yhteisöpedagogi / sosionomi tms. alaan liittyvä. Opiskelijat voivat toteuttaa harjoitteluun liittyviä opintoja tai kerätä opintoihinsa pisteitä vapaaehtoistoiminnan kautta (opiskelija itse selvittää miten kannattaa toimia).

Opiskelijat/vapaaehtoiset perehdytetään leirin eri toimintoihin:

- Ruokavastaaville ruokalistan suunnitelmaa ja leirin aikataulutusta sekä leiripaikan tarvikkeista ja välineistä tietoa.
- Yövahteille EA1 -koulutus vaatimus, turvallisuussuunnitelman perehdytys sekä leiripaikan esitleminen.
- Apuohjaajat ja ohjelmanumeron pitäjille pidetään leiripaikan esittely, sisällön suunnitteluun
- osallistuminen, vastuun jako, leiriohjelman rungon läpikäynti.

4. Leirikansio:

- Leiriläisten ja vanhempien yhteystiedot
- Leirillä toimivien työntekijöiden, vapaaehtoisten ja opiskelijoiden yhteystiedot
- Leiriohjelma, leirisäännöt, ruokalista, ohjelmanumeroiden suunnitelmat, palautelomakkeet

Toimintamallin arviointi

Leiriläisiltä kysyttäessä palautetta suurin osa suosittelisi leiriä kaverille, tulisi uudelleen, piti ohjelmaa hyvänä ja tutustui leirillä uusiin kavereihin. Vanhemmat olivat sitä mieltä, että lähettäisivät lapsensa mielellään uudelleen leirille ja kokivat tiedonsaannin ja yhteydenpidon hyväksi ja toimivaksi.

Ryhmämuotoista tukea perheille, äideille ja isille

5. Tehdään itse vauvanruokaa

Käytännön vauvanruokakursseilla opetellaan yhdessä itse tekemään vauvanruokaa. Samalla keskustellaan itse tekemisen eduista, hyvistä ruokavalinnoista ja perheen arkirytmistä.

www.martat.fi, www.martha.fi

Käyttötarkoitus

Käytännön vauvanruokakurssi täydentää neuvolan tai muun vauvaperheiden kanssa toimivan tahon antamaa tietoa alle 1-vuotiaiden lasten vanhemmille. Kurssin voi esimerkiksi yhdistää osaksi perhevalmennusta tai se voidaan kohdentaa erityistä tukea tarvitseville vauvaperheille.

Kehittäjät

Marttaliitto ry ja Finlands svenska Marthaförbund r.f.

Toteutus

Kurssin järjestelyt

Kurssin käytännön järjestelyistä vastaavat alueellisten marttapiirien koulutetut kotitalousasiantuntijat. Yhteistyökumppanina voi olla esimerkiksi neuvolan perhevalmennus, kunnan lastensuojelu, ensi- ja turvakoti, eri perheentalotoimijat, seurakunnan diakoniatyö tai toinen lapsiperhetyötä tekevä järjestö. Perhekeskustoimintamallin vauvanruokakurssit sopivat myös. Vauvanruokakurssi pidetään joko marttapiirin omassa opetuskeittiössä tai yhteistyökumppanin tiloissa (esimerkiksi perheentalon keittiötilat). Jälkimmäisessä tapauksessa kumppani huolehtii tilan varaamisesta ja ovien avaamisesta ja sulkemisesta. Kurssin kesto on 2–3 tuntia. Lapset voivat olla kurssilla mukana tai vaihtoehtoisesti lastenhoito voidaan järjestää yhteistyössä paikallisen marttayhdistyksen vapaaehtoisten, MLL:n toimijoiden, seurakunnan vapaaehtoisten tai opiskelijoiden

avulla. Yhteistyökumppani ottaa vastaan kurssilaisten ilmoittautumiset ja välittää tiedon marttojen kotitalousasiantuntijalle.

Vauvanruokakurssin sisältö ja toteutus

Vauvanruokakurssilla opetellaan yhdessä tekemään itse soseruokia. Samalla keskustellaan itse tekemisen eduista, hyvistä ruokavalinnoista ja perheen arkirytmistä. Marttojen kotitalousasiantuntija hankkii kurssille tarvittavat ruokatarvikkeet ja muun kurssimateriaalin. Osallistujat saavat kurssilta mukaansa värikkään, kaksikielisen Vauvanruokaa helposti / Babymat enkelt -kirjasen. Pienen teoriaosuuden jälkeen ryhdytään toimeen: pestään, pilkotaan, kypsennetään ja soseutetaan maistuvia, värikkäitä soseita erilaisista raaka-aineista. Jokainen kurssilainen saa kädestä pitäen opastusta ja niksejä keittiöpuuhia helpottamaan. Lopuksi vauvat ja vanhemmat pääsevät yhdessä maistelemaan uusia makuja. Jälki-työt hoidetaan yhdessä kurssin päätteeksi.

Toimintamallin arviointi

Osallistujat antavat kurssin päätteeksi kotitalousasiantuntijalle palautteen joko sähköisenä tai paperilomakkeella. Yhteistyökumppani antaa samoin palautteen. Kotitalousasiantuntija ja kurssin yhteistyökumppani käyvät palaute-keskustelun kurssin jälkeen. Palautteen perusteella toimintaa kehitetään edelleen osallistujien ja yhteistyökumppaneiden tarpeita vastaamaan.

Toimintaan ollaan pääsääntöisesti oltu erittäin tyytyväisiä. Arvioinnin mukaan enemmistö palautteen antaneista osallistujista, yhteistyökumppaneista ja kotitalousasiantuntijoista kokevat kurssitoiminnan vaikuttavan myönteisesti (vaikuttaa paljon/erittäin paljon) seuraaviin asioihin: Auttaa arjen sujumista käytännössä, auttaa perheen arkirytmien löytymistä, vaikuttaa perheen ruoka-tottumuksiin, vahvistaa luottamusta omaan osaamiseen, antaa sosiaalisia verkostoja ja vertaistukea.

Lisätietoja

Kursseja vetävät alueellisten marttapiirien koulutetut kotitalousasiantuntijat. Kursseja toteuttavat Marttaliiton piirit: www.martat.fi/piirit ja Marthaförbundet: www.martha.fi. Vauvanruokakursseja järjestetään vuosina 2012–2016 RAY:n tuella. Kursseja on mahdollista toteuttaa myös ostopalveluna.

6. Isyyden Tueksi – neuvolan isäryhmät

Isyyden tueksi -ryhmät ovat perhevalmennuksen yhteydessä isien kanssa toteutettuja vertaisryhmiä.

Käyttötarkoitus

Toiminnan avulla luodaan miehille paremmat mahdollisuudet osallistua lapsen hoitoon ja kasvatukseen lapsen syntymästä lähtien. Vertaisryhmässä isät kohtaavat toisensa ja voivat saada tukea isyyteen kokemuksia jakamalla. Ensimmäisen lapsen kohdalla, isäksi kasvamisen matkalla koetut hyvät hetket ja asiat kantavat koko elämän ajan. Isyyden tukeminen on koko perheen parhaaksi. Isille on tärkeää tiedottaa perheitä koskevista palveluista.

Kehittäjät

Timo Tikka & Ilmo Saneri, Miessakit ry

Toteutus

Neuvolan isäryhmät koostuvat tuleville isille ja äideille pidettävästä n. 30 min infotilaisuudesta ja sitä seuraavista neljästä, puolen vuoden aikana toteutetuista, 1,5 tunnin mittaisesta vertaisryhmätapaamisesta. Ryhmä tapaa kahdesti ennen lapsen syntymää ja kahdesti syntymän jälkeen. Yhdessä ryhmässä on 3–8 miestä. Ryhmän vetäjänä toimii Miessakit ry:n isäkoulutuksen suorittanut henkilö.

1. tapaamiskerta: tieto isäksi tulemisesta

Ensimmäisellä tapaamiskerralla käsitellään hetkeä, jolloin isä on saanut tietää tulevansa isäksi. Tällöin miehet kertovat oman lähtötasonsa vanhemmuuteen. Pyrimme luomaan keskustelemaan ilmapiirin konkreettisilla kysymyksillä. Vältämme ”miltä tuntuu?” kysymystä. Pyydämme tulevaa isää kertomaan: ”missä olit, oliko ilta, oliko aamu ja mitä sitten tapahtui? Järkytytkö vai oliko tieto helpotus?” Jakamalla tietoa luomme ryhmälle mahdollisuuden vertaisuuden kokemukseen.

Kertomalla oman tarinan ja kuuntelemalla muiden tarinoita miehet huomaavat, ettei heiltä vaadita valmiita vastauksia. Tätä kautta turvallisuus ja luottamus lisääntyvät ryhmässä. Yhtenä keskustelun aiheena on lapsuudenperhe; omien kasvatusten menetelmien peilaamisella lapsuudenkodin tapoihin voimme tukea isyyden vahvistumista.

2. tapaamiskerta: perheeksi valmistautuminen

Toisella kerralla käsitellään perheeksi valmistautumista. Pyydämme miehiä kertomaan miten he ovat valmistaneet kotiaan lapsen tuloa varten. Isäksi kasvaminen tapahtuu usein ”pesän rakentamisen” kautta: Esimerkiksi auton vaihto, talon rakentaminen ja remontointi ovat miehille tyyppisiä keinoja valmistautua perhe-elämään.

Siinä missä äidin tuntemukset ovat kehollisia, ovat isän kokemukset enemmän ajatusten ja mielikuvien tasolla. Tässä tilanteessa miesten on usein helpompi keskittyä kodin rakentamiseen ja

työn ja talouden tuoman turvallisuuden rakentamiseen. Samalla miehet käyvät usein mielessään läpi sitä, miltä tuntuu olla isä. Miehet voivat löytää itsessään uusia voimakkaita tunteita, kuten hoivan, suojelemisen ja tulevaan vastuuseen liittyvän pelon. Vastaamalla kysymyksiin "miten tuen puolisoani?" ja "kuka tukee minua?" luomme isälle tietoisuutta omasta turvaverkostosta. Turvallisuus kasvaa niin fyysisesti, psyykkisesti kuin sosiaalisestikin.

3. tapaamiskerta: kokemus synnytyksestä

Kolmannella kerralla isät kertovat oman kokemuksensa synnytyksestä. Samalla miehet kertovat myös varhaisimmasta vuorovaikutustapahtumasta lapsensa kanssa. Tästä alkaa isän ja lapsen kiintymyssuhde: varhainen vuorovaikutus on pohja myöhemmille vuorovaikutussuhteille.

Lapsen syntymä luo alun perheelle. Synnytykseen osallistumisen on isille usein myönteinen kokemus. Miehet kuvaavat usein isyyden aluksi ensikosketustaan lapseen. Kosketuksesta kertominen on usein liikuttava hetki. Miehet, jotka ovat saaneet hoivata lasta jo synnytyssalissa, ovat usein rohkeita hoivaamaan lastaan. Mikäli synnytyksessä on tapahtunut jotain poikkeavaa, siitä olisi hyvä kertoa tässä vaiheessa, etteivät asiat jäisi painamaan mieltä. Vertaisuus vahvistuu oman tarinan kertomisen ja muiden tarinoiden kuuntelemisen kautta.

4. tapaamiskerta: syntymän jälkeinen arki

Neljännellä kerralla käsittelemme mahdollisia varpajaisia ja lapsen syntymän jälkeistä arkielämää. Teemoina ovat mm. parisuhde, seksi, lähipiiri tukiverkostona, lapsen hoito, isän rooli, valta ja vastuu sekä perheystävällisyys työpaikalla. Ryhmässä miehet voivat peilata kokemaansa ja rooliaan toisten ryhmäläisten tilanteeseen. Omien kokemusten kertomisen ja toisten kuuntelemisen kautta oma tietoisuus lisääntyy. Ryhmässä saadut myönteiset kokemukset ovat usein kauaskantoisia ja näkyvät hyvinvoinnin ja elämänhallinnan lisääntymisenä. Rohkaisemme isiä tapaamisten jälkeiseen yhteydenpitoon, sillä monet tulevat tapaamaan toisiaan esimerkiksi lasten päivähoidossa ja koulussa.

Käytännön haasteita ja tavoitteita:

Haasteena isyydsvalmennuksen toteuttamisessa on ollut neuvoloiden erilaiset perhevalmennusmallit. Joissakin neuvoloissa olemme voineet toteuttaa ryhmän suunnitelman mukaisesti, mutta valitettavan usein ryhmien toteuttaminen on epäonnistunut tai isien tapaamiset ovat jääneet yhteen tai kahteen kertaan. Osassa neuvoloista isäryhmät on toteutettu erillisinä tapaamisina ja osassa ne on integroitu osaksi olemassa olevaa perhevalmennusta.

Tavoitteenamme on päästä kouluttamaan neuvoloita muuallakin kuin Päijät-Hämeessä. Päijät-Hämeestä saatujen kokemusten perusteella olemme vakuuttuneet isätyön merkityksestä ongelmia ennaltaehkäisevänä ja perheiden hyvinvointia edistävänä toimintana. Olemme saaneet hyvää palautetta sekä isiltä, äideiltä, että yhteistyökumppaneilta.

Toimintamallin arviointi

Neuvoloissa toteutettavia isäryhmiä on arvioitu eri tavoin; suullisesti, paperisella kyselylomakkeella sekä Miessakit ry:n Internet-sivuilla olevalla sähköisellä arviointilomakkeella. Suullinen arviointi toteutetaan viimeisellä tapaamiskerralla, jolloin osallistujilta kysytään palautetta ryhmästä; mikä toimi

ja mitä olisi toivottu lisää tai tehtävän toisin. Näiden oheen ryhmille laadittiin myös paperinen lomake, jonka ohjaajat antoivat ryhmäläisille täytettäväksi. Vuoden 2013 aikana paperisen lomakkeen rinnalle luotiin Internetissä oleva kyselylomake, jonka osallistujat voivat käydä täyttämässä viimeisen tapaamiskerran jälkeen. Kummassakin lomakkeessa on sekä asteikkokysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Näillä kartoitetaan osallistujien mielipiteitä ryhmän toteutuksesta, ilmapiiristä sekä hyödyistä.

7. Duo Äiti & vauva -ryhmät kahden kulttuurin perheiden äideille

Duo Äiti & vauva -ryhmät (Duo Mother & Baby groups) ovat vapaamuotoisia keskusteluryhmiä, joissa kahden kulttuurin perheiden äitien on mahdollisuus tutustua toisiinsa sekä vaihtaa ajatuksia ja kokemuksia. Ryhmät perustuvat vertaisuuteen ja niitä ohjaavat vapaaehtoiset vertaisohjaajaparit.

www.duoduo.fi

Käyttötarkoitus

Duo Äiti & vauva -ryhmiin voivat osallistua niin suomalais- kuin ulkomaalaistaustaisetkin äidit alle vuoden ikäisten vauvojensa kanssa. Ryhmät ovat vertaisryhmiä, joiden vertaisuus perustuu perheiden kaksikulttuurisuuteen ja alle 1-vuotiaiden vauvojen äitiyteen. Suomen tai englannin kielisten tapaamisten aikana äidit voivat tutustua toisiinsa, sekä jakaa kokemuksiaan ja tuntemuksiaan uuteen elämäntilanteeseen liittyen luottamuksellisessa ja vapaamuotoisessa ilmapiirissä.

Kehittäjät

Hanna Kinnunen, projektipäällikkö Duo (Familia ry)

Toteutus

Duo Äiti & vauva -ryhmän perustaminen

Ryhmän perustamisesta vastaavat Familia ry:n työntekijät yhdessä vapaaehtoisten ryhmänohjaajien ja mahdollisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Ryhmän perustamisesta ja aikataulusta sovitaan yhdessä vapaaehtoisten kanssa. Työntekijät laativat sen jälkeen ryhmälle esitteen, tiedottavat ryhmästä ja ottavat vastaan ilmoittautumiset. Työntekijät myös kouluttavat ja perehdyttävät ryhmänohjaajat sekä antavat heille tukea ryhmän ohjaamiseen ja käytännön järjestelyihin liittyen.

Duo Äiti & vauva -ryhmän kulku

Duo Äiti & vauva -ryhmä tapaa kerran viikossa noin kahdeksan viikon ajan. Kukin tapaamiskerta kestää noin 2 tuntia. Ryhmistä ei peritä osallistumismaksua ja niissä voi olla pientä tarjoilua. Ryhmä voi halutessaan jatkaa tapaamisia myös virallisen ryhmän päätyttyä ja usein näin tapahtuukin. Jatkotapaamiset ja niiden järjestelyt ovat ryhmäläisten vastuulla, mutta Familia ry ja/tai yhteistyökumppani voivat tarjota jatkotapaamisille tiloja ja muuta tukea.

Vapaaehtoisten ryhmänohjaajien perehdytys ja työnohjaaminen

Duo Äiti & vauva -ryhmiä ohjaavat vapaaehtoiset, jotka ovat itse kaksikulttuuristen perheiden alle 1-vuotiaiden vauvojen äitejä. Vapaaehtoiset ovat vastuussa ryhmän tapaamisten käytännön järjestelyistä ja tukevat ryhmäytymistä sekä keskustelua ryhmissä. Ryhmät eivät ole ongelmakeskeisiä, eivätkä vapaaehtoiset ohjaajat ole asiantuntijoita, terapeutteja tai opettajia, vaan vertaisia ja ryhmän täysvaltaisia jäseniä. Ohjaamiseen ei täten tarvita aikaisempaa ryhmänohjauskokemusta. Familian työntekijät vastaavat vapaaehtoisten perehdyttämisestä, joka voidaan järjestää joko kasvokkain tai netissä (webinaari). Suomen tai englanninkieliseen perehdyttämiseen varataan 2–3 tuntia ja vapaaehtoisille annetaan ryhmän ohjaukseen liittyvä tukimateriaali). Vapaaehtoisten taidot ja ideat huomioidaan, ja vapaaehtoisille annetaan tilaa toteuttaa ryhmä haluamallaan tavalla perusraamien sisällä.

Yhteistyökumppanit

Yhteistyökumppanina voi olla alueellinen toimija kuten esimerkiksi neuvola, järjestö, seurakunta, yhdistys tai asukastalo. Kumppani voi tarjota ryhmälle tilat tai ottaa halutessaan isomman roolin ryhmän/ryhmien järjestämisessä. Kumppani voi esimerkiksi tiedottaa ryhmästä, ottaa vastaan ilmoittautumiset ja/tai antaa tukea vapaaehtoisille ryhmänohjaajille yhteistyössä Familian työntekijöiden kanssa.

Materiaali

Vapaaehtoisten ryhmänohjaajien koulutusmateriaali (suomi ja englanti), Äiti & vauva -ryhmän ohjaajanopas (suomi ja englanti) ja Rakkautta ja vanhemmuutta kahden kulttuurin perheessä -opas (suomi, englanti, espanja, ranska, venäjä ja thai). www.duoduo.fi

Toimintamallin arviointi

Ryhmänohjaajilta kerätään palautetta ryhmän aikana ja sen päätyttyä. Ryhmänohjaajat keräävät puolestaan palautetta osallistujilta suullisesti ja/tai paperilomakkeella. Palautteet käsitellään ja ryhmien toimintaa arvioidaan säännöllisesti.

Palautteet ja hyvät käytännöt

Duo Äiti & vauva -ryhmille on selkeä tarve ja toiminta on ollut erittäin suosittua. Suomalaisyntyiset ja ulkomaalaissyntyiset äidit ovat tasavertaisia osallistujia, joiden vertaisuus syntyy samanlaisesta elämäntilanteesta ja kahden kulttuurin perhetaustasta. Osallistujien mielestä parasta Duo Äiti & vauva -ryhmissä on ollut muihin samanlaisessa elämäntilanteessa oleviin tutustumisen ja ystävystymisen. Ryhmät ovat vahvistaneet osallistujien sosiaalisia verkostoja ja antaneet osallistujille mielekästä tekemistä.

”Pidin eniten siitä, että sain tavata muita äitejä, jakaa samanlaisia kokemuksia, tutustua ja ystävystyä sekä käydä ulkona pienen vauvani kanssa mukavassa ja vauvaystävällisessä ympäristössä.”

8. Perheen parhaaksi: Parisuhteen palikat -teematuokiot erityislasten vanhemmille

Pitkäaikaissairaiden, vammaisten ja muiden erityislasten vanhemmat tarvitsevat tukea parisuhteelleen. Haastavan arjen keskellä unohtuu, että olemme muutakin kuin äitejä, isiä tai sairaanhoitajia lapselle. Tässä tilanteessa on helppo kasvaa erilleen, mutta myös lähentyminen on mahdollista. Parisuhteeseensa tyytyväiset vanhemmat jaksavat myös lapsen erityistilanteen tuovat haasteet paremmin ja antavat samalla lapsilleen hyvän parisuhdemallin aikuisuuteen. Parisuhteen palikat -teematuokiossa samassa tilanteessa olevat vanhemmat saavat tietoa ja löytävät keinoja vahvistaa parisuhdettaan.

www.perheenparhaaksi.fi, www.parisuhteenpalikat.fi

Käyttötarkoitus

Koulutetut ohjaajat pitävät 2–3 tunnin mittaisia tuokioita, joihin voivat osallistua mitä tahansa pitkäaikaissairautta sairastavien, vammaisten ja muiden erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmat. Tuokio on maksuton ja sinne voi osallistua yksin tai puolison kanssa. Tuokio on helposti lähestyttävä, siihen osallistuminen ei vaadi suuria järjestelyjä ja antaa pienen hengähdystauon. Käytettävä materiaali auttaa hahmottamaan parisuhteen eri osa-alueet, näkemään omassa suhteessa olevat hyvät asiat ja keksimään pieniä keinoja, joilla rakkautta voi ylläpitää haastavassa arjessa.

Kehittäjät

Perheen parhaaksi -hanke / Sini Hirvonen, Kataja-Parisuhdekeskus / Liisa Vällilä ja Terhi Väisänen
Parisuhteen palikat -työryhmä on kehittänyt alkuperäisen materiaalin (www.parisuhteenpalikat.fi), jota tässä on muokattu ja käytetty erityisryhmälle (www.perheenparhaaksi.fi).

Toteutus

Tarvitaan:

- Päivän mittaisen koulutuksen käynyt Parisuhteen palikat -ohjaaja
- Osallistujien työkirjoja
- Tila, johon mahtuu 6–20 henkilöä

Ohjaaja -materiaalipankki Kataja-Parisuhdekeskuksessa. Sieltä saa myös markkinointiapua, kun järjestää avoimen, maksuttoman tilaisuuden, johon ei vaadita tiettyä diagnoosia tai jäsenyyttä jossain järjestössä.

Tuokio koostuu ohjaajan alustuksista, joissa käydään läpi parisuhteen osa-alueet nimetyistä palikoista rakennettavalla talolla havainnollistaen. Palikat ovat sitoutuminen, tunteet, ristiriidat, seksuaalisuus, sanat, teot, luottamus, anteeksianto ja rakkaus, sekä jokaisen itse nimeämä ”valkoinen palikka”, ikkuna, jonka kautta elämää ja parisuhdetta sillä hetkellä katsellaan. Lisäksi ohjelmassa on pohdintatehtäviä yksin tai puolison kanssa ja joskus toiminnallisia menetelmiä.

Toimintamallin arviointi

30 ensimmäisestä tuokiosta on kerätty välitön kirjallinen palaute ja lisäksi osana Perheen parhaaksi -hankkeen loppuarviointia osallistujille tehtiin sähköinen kysely ja haastateltiin neljää tuokioon osallistunutta heidän kokemistaan vaikutuksista.

Arvioinnissa selvisi, että he halusivat osallistua edistääkseen parisuhteensa hyvinvointia. Haastateltavat pitivät lähes itsestäänselvyytenä sitä, että vanhempien parisuhteen vahvistaminen edistää koko perheen hyvinvointia, etenkin erityislasten perheissä. Moni vastaaja koki Perheen parhaaksi -toiminnan juuri omaan tilanteeseen ja omiin tarpeisiin sopivaksi. Toiminnan kohdistaminen erityislasten vanhemmille on madaltanut kynnystä lähteä mukaan parisuhdetoimintaan.

Osallistumista edisti oman innostuksen ja mielenkiinnon heräämisen lisäksi myös muun muassa ja toiminnan edullisuus (maksuttomuus).

Välittömästi palautteesta nousee esiin neljä asiaa: 1) Hyvä tilaisuus puolison kanssa keskusteluun rauhassa ja keskustelun merkityksen ymmärtäminen, 2) Hengähdyshetki arjesta. Vertaistuki ja keskittyminen parisuhteeseen, 3) Käytännön konkreettisia työkaluja arkeen ja 4) Toivon antaminen omaan tilanteeseen ja muistuttaa niistä asioista mitkä parisuhteessa on hyvin.

”Oli ihana olla hetki ”yhdessä” ja puhua parisuhteesta ja miten hyvä suhde meillä on. Tuli käytyä läpi positiivisia asioita mitä ei arjessa ehdi.” (Palaute, tuokioon osallistunut nainen)

Parisuhdetuokioon osallistuneet kokivat, että osallistuminen ainakin herätti mielenkiinnon ja tahdon tietää lisää ja tehdä jotain oman parisuhteen eteen.

”Ehkä auttoi ja herätti mielenkiinnon etsiä samasta aiheesta lisää tietoa.” (Haastattelu, tuokioon osallistunut mies)

”Itse asiassa käytiin kaksi kertaa sen jälkeen parisuhdeterapeutilla. Tuokio rohkaisi kun koettiin, että siitä sai paljon enemmän irti kuin odotettiin.” (Haastattelu, tuokioon osallistunut nainen)

Kaikki haastateltavat kokivat, että Perheen parhaaksi -toimintaan osallistuminen vaikutti jollain tavalla myönteisesti omaan parisuhteeseen. Useimmiten myönteistä muutosta oli tapahtunut tavassa kommunikoida. Toisaalta sanottiin, että omien toimintatapojen muuttaminen on pitkä prosessi. Väsyneenä ja stressitilanteissa ei aina muista toimia rakentavasti, mutta ainakin osallistumisen myötä on tietoinen siitä, mihin pyrkiä ja tietoinen toisen sitoutumisesta parisuhteeseen ja perheeseen.

9. Juteltaisko? - keskustelevat oppitunnit ja vanhempainilta 5.–6. luokkien päihdekasvatukseen

Kouluille työkalu, jolla voi tukea 5.–6.-luokkalaisten päihdekasvatusta yhdessä vanhempien kanssa.

www.anni.fi

Käyttötarkoitus

Oppitunnit on tarkoitettu 10–13-vuotiaille, eli perusopetuksen 5.–6. vuosiluokkien oppilaille. Vanhempainilta on tarkoitettu saman ikäisten vanhemmille. Oppituntien ja vanhempainillan tavoitteena on lisätä keskustelua alkoholinkäyttöön ja tupakointiin liittyvistä sosiaalisista tilanteista lasten ja vanhempien välillä sekä eri perheiden vanhempien kesken. Lisäksi halutaan kiinnittää vanhempien huomio siihen, että alkoholinkäytön ja tupakoinnin mallit välittyvät lapsille sosiaalisissa tilanteissa.

Oppitunneilla tuetaan alakoululaisten omaa ikäidentiteettiä: alakoululaisella ei ole kiirettä päihdekokeiluihin. Aikuisten on kuitenkin tärkeää keskustella heidän kanssaan siitä, millaisia päihdekäyttämisen esimerkkejä he näkevät ympäristössään ja mitä he itse ajattelevat muiden päihteidenkäytöstä. Malli toimii keskustelun herättäjänä.

Kehittäjät

Juteltaisko?-malli on kehitetty Ehyt ry:n koordinoimassa anni-hankkeessa (Monikulttuurinen päihdekasvatus 2014–2017), jonka päätavoitteena on kulttuurisensitiivisen ja osallisuutta edistävän ehkäisevän päihdetyön toimintamallin kehittäminen kasvatusyhteisöjen tueksi. Hankkeen yhteistyökumppaneita ovat Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Vanhempainliitto, Suomen YMCA, Raittiuden Ystävät, Music Against Drugs ry ja Koulutus Elämään -säätiö.

Toteutus

Oppitunti 1

Oppitunnin tavoitteet: Keskustella tilanteista, joissa 10–13-vuotiaat oppilaat saattavat nähdä tupakointia tai alkoholinkäyttöä ja joutua ottamaan siihen tavalla tai toisella kantaa. Tunnin kulku: Aloituspöytä ja esittäytyminen (5 min) Aiheeseen virittävät diat (15 min) Keskustelutehtävä ryhmissä (15 min) Ryhmätehtävän purku (10 min+ jatkuu seuraavalla tunnilla)

Oppitunti 2

Oppitunnin tavoitteet: Pohtia, mitä vanhempien pitäisi tietää nuorten vapaa-ajasta, ja miten nuorten ja aikuisten päihteidenkäyttö on näyttäytynyt oppilaille omalla alueella. Jos oppitunnit 1 ja 2 pidetään peräkkäin, ensimmäisen oppitunnin tehtävien purkuun kannattaa käyttää hetki toisen tunnin alusta. Tunnin kulku: Edellisen ryhmätehtävän purku (10min) Post-it-tehtävä (15 min) Tehtävän purku (15 min) Palautelomake ja päätössanat (5 min).

Vanhempainilta

Tavoite: Käynnistää keskusteluja päihteistä vanhempien välillä vanhempainillassa, sekä vanhempien ja lasten välillä kodeissa. Jakaa hyviä käytäntöjä ja mielipiteitä (esimerkiksi kotiintuloajoista). Pohtia yhdessä, miten arki sujuisi hyvin, ja miten lapsilla ja nuorilla olisi myös riittävästi arjen ylittäviä kokemuksia, ettei niitä haettaisi päihteistä. Havainnollistaa oppilaiden tekemien tarinatehtävien avulla, miten suuri merkitys sosiaalisilla tilanteilla on siinä, minkälaisen mielikuvan lapset saavat alkoholista ja tupakasta. Illan kulku: Vanhempien esittäytyminen ja aiheeseen virittäytyminen (n.20 min) Keskustelu 1: Ryhmäkeskustelu kuvista + purku (n. 45 min) Keskustelu 2: Miten lasten kanssa pitäisi keskustella päihteistä kotona? (n. 10–15 min) Loppusanat ja palaute (5–10 min)

Toimintamallin arviointi

Juteltaisko?-malli pilotoitiin syksyllä 2014 Turunmaalla kahdeksassa pilottikoulussa. Oppitunneille osallistui 470 oppilasta ja palautetta kerättiin 360 osallistujalta. Oppituntien tavoitteena oli mm. antaa oppilaille kuulluksi tulemisen mahdollisuus, valmiuksia keskustelemiseen sekä rohkaista lapsia omaehtoiseen päihdeasioiden puheeksi ottamiseen silloin kun se tuntuu lapsen itsensä mielestä ajankohtaiselta. Yli 80% oppilaista koki, että he olivat saaneet osallistua oppitunneilla ja kertoa siellä omia ajatuksiaan. 70% vastaajista oli sitä mieltä, että oppituntien osallistavat keskustelutehtävät olivat erittäin tai melko kiinnostavia. Oppilailta hankittua palautetta huomioitiin jokaisen oppitunnin jälkeen seuraavaan pilotointiin siirryttäessä. Oppilaat antoivat palautetta tehtävien ohjeistusten sanamuodoista ja kuvista ja molempia muokattiin palautteen perusteella.

Vanhempainiltoihin osallistui 88 huoltajaa, joista kirjallista palautetta antoi kaikkiaan 37 huoltajaa. Lasten tarinoiden ja muiden vanhempien kokemusten kuuleminen koettiin tärkeänä. Ilmapiiri vanhempainilloissa oli avoin ja keskusteleva. Vanhempien avoimuus vanhempainilloissa sekä omaehtoinen halu keskustella päihteistä lapsensa kanssa oli rohkaisevaa.

Koulujen henkilökunnalle järjestettiin keväällä 2015 koulutuksia malliin ja yleisesti ehkäisevään päihdetyöhön liittyen. Osallistujia oli yhteensä 102 ja heille lähetettiin jälkepäin sähköinen kysely, johon vastasi 31 henkilöä. Heistä 97% piti mallia sopivana 5.-6.-luokkalaisille. Puolet vastaajista aikoi keskustella päihteistä aktiivisemmin oppilaiden kanssa koulutuksen jälkeen ja myös ottaa käyttöön *Juteltaisko?*-mallia. Mallia pidettiin pätevänä ja monipuolisena ja etenkin kuvatehtävä ja lasten omat tarinat pidettiin toimivina. Suurin syy siihen että ei aiottu keskustella oppilaiden kanssa teemasta oli se että heidät koettiin vielä liian nuoriksi (esim. alakoulun alemmat luokka-asteet).

10. Päihdekuntoutumista tukeva ja isyyttä vahvistava Erityisesti isä -ryhmä

Isä-ryhmän tavoitteena on tukea päihteistä kuntoutumista ja huomioida isyys rikosseuraamuspuolella. Rikosseuraamusta suorittavien on mahdollisuus tulla kohdatuksi ensisijaisesti isänä, saada vertaistukea, käsitellä isyyteen, vanhemmuuteen, omaan lapsuuteen, tuomioon, päihteisiin, tunteisiin ja vuorovaikutukseen liittyviä teemoja. Lisäksi on mahdollisuus miettiä yksin ja yhdessä henkilökohtaisia tavoitteita ja keinoja, miten tavoitteisiin päästään.

Käyttötarkoitus

Isyys on tärkeimpiä muutokseen motivoivia tekijöitä päihdekuntoutumisen edistämässä ja tätä kautta myös ehkäisemässä rikosten uusintaa. Isänä kohtaamisen ja isä-identiteetin vahvistumisen myötä yleensä myös käyttäytyminen muuttuu. Lapset tulevat ajattelun keskiöön ja lapsen edun tavoittelu alkaa yhä enemmän ohjata isän arvoja, päämääriä, valintoja ja toimintaa. Isä-identiteetin vahvistumisessa vertaistuella on iso merkitys. Ryhmätoiminnon yksi tärkeimmistä tehtävistä on luoda mahdollisuuksia isä-keskustelulle paikoissa, joihin se ei luontaisesti ole kuulunut (vankila, päihdetyö).

Kehittäjät

Erityisesti isä -projekti / Kehittämiskeskus Tyynelä

Toteutus

Rikosseuraamuspuolen Isäryhmään hakeneet yksilöt haastatellaan ja heistä valitaan 6–8 eniten ryhmätoiminnosta hyötyvää ja ryhmään soveltuvaa isää. Ryhmän koko ei saa olla liian suuri, jotta keskusteleavuus säilyy. Ryhmäkertoja on 6 ja ammattilaisen ohjaamat vertaisryhmätapaamiset ovat viikoittain. Yhden ryhmäkerran kesto on 2 tuntia, sisältäen 5–10minuutin tauon. Ryhmän jälkeen tehdään loppuhaastattelut, jolloin osallistuja voi palata asioihin, joita mahdollisesti haluaa vielä yksilötasolla pohtia. Samalla pyydetään osallistujapalautetta ryhmästä. Ryhmän ohjaajia on 2. Ryhmäkerroilla käytyt asiat kirjataan muistioksi/fläpille ja viimeiselle kerralle niistä tehdään diaesitys.

Ryhmässä huomioitavaa on sensitiivinen lähestymistapa, jossa ohjeiden antamisen sijaan keskitytään ohjaaviin kysymyksiin ja kohdataan toiset osallistujat arvostavasti. Tunnetilojen huomioiminen on tärkeää, samoin hiljaisuuden ja voimakkaiden tunnereaktioiden sietäminen. Ryhmässä korostetaan lapsen näkökulmaa, isyyden ja vertaistuen merkitystä, yhteisiä sääntöjä, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja kaikkien huomioimista.

1. Miehen malli ja isäkuva

Ensimmäisellä kerralla tutustutaan ja esitellään oma perhetilanne ja siihen liittyvät kielteiset ja myönteiset tunteet tunnekorttien avulla. Ryhmä laatii yhteiset säännöt, joihin tärkeimpinä asioina kuuluu vaitiolovelvollisuus. Katsotaan isyyteen liittyvä dvd (mm. Miesten vuoro -elokuvassa soveltuvia osioita) ja keskustellaan mistä isän ja miehen malli syntyy ja mistä oman mallinsa on saanut. Keskustelua, millaisen mallin haluaa omille lapsille tarjota. Jaetaan pohdintatehtävä selliin/kotiin

aiheesta: Kuka on lapsena ollut merkityksellinen mieshenkilö? Mitkä ominaisuudet tästä henkilöstä tekivät merkittävän?

2. Päihteiden käyttö lapsen silmin

Pohdintatehtävä käydään läpi ja kirjataan ylös, sekä siitä keskustelu. Alustus päivän aiheeseen mm. internetistä löytyvien videoklippien avulla (esim. Alkon videoklippejä Youtube: Lasten seurassa ja Fragile childhood monsters). Keskustelua aiheesta: Mitä mieltä olet päihteiden käytöstä? Millaista mallia päihteiden käytöstä on saanut itse? Millaista mallia itse välittää omalle lapselle? Miten päihteet ja lapset sopivat samaan kuvioon? Mikä on oma suhde päihteisiin? Valitaan tunnekorteista 3 tunnetta, joita liittyy vanhempien päihteiden käyttöön ja keskustellaan niistä. Käydään läpi päihteitä käyttävän perheen lasten erilaisista rooleista ja perheen muusta oirehdinnasta. Pohdintatehtävä selliin/kotiin: Mitä muutoksia voi tehdä päihteiden käytössä, mitä tukea siihen on saatavilla ja millaiset vaikutukset muutoksella on isyydelle ja lapselle.

3. Vanhemman rikosseuraamuksen suorittaminen lapsen silmin

Käydään läpi pohdintatehtävä ja keskustellaan aiheesta. Alustus päivä teemaan Emilia-dvd:n avulla. Keskustelua, miten isyyttä voi toteuttaa rangaistuksen suorittamisen aikana tai ylipäätään silloin kun ei voi olla fyysisesti läsnä lapsen elämässä? Mikä rangaistuksessa huolettaa eniten omaa lasta ajatellen? Tutustutaan materiaaliin, toimijoihin ja sivustoihin, joista on apua saatavilla. Jaetaan pohdintatehtävä: Mitä ovat olleet rikoksen tekemisen vaikutukset a) minulle isänä? b) lapselleni? c) perheelleni?

4. Kasvatus ja kehitys

Käydään läpi pohdintatehtävä ja keskustellaan aiheesta. Alustus päivään "Lapset tekevät, mitä lapset näkevät" (lyhytvideo Youtubessa). Käydään läpi vanhemmuuden roolikarttaa ja mietitään, mikä on riittävän hyvää vanhemmuutta. Keskustellaan esimerkin voimasta ja kannustavasta vanhemmuudesta ja vuorovaikutuksesta. Kootaan yhdessä kysymyksiä asiantuntijavieraille, joka voi etukäteen miettiä vastauksia kysymyksiin.

5. Asiantuntijavierailu

Asiantuntijoiksi halutaan usein esimerkiksi lastenvalvojia, lastensuojelun työntekijöitä, kokemusasiantuntijoita, päihdepalvelujen edustajia. Jaetaan pohdintatehtävä: Mikä on tavoitetila vanhemmuudessa ja isänä olemisessa tulevaisuudessa, esim. 2 vuoden kuluttua? Mitä pitäisi tehdä, jotta tähän tavoitetilaan pääsee?

6. Tulevaisuus

Käydään läpi pohdintatehtävä ja keskustellaan aiheesta. Kerätään ennen ryhmää yhteen mitä **isät itse** ovat tuottaneet ryhmien aikana (kaikilla ryhmäkerroilla tehdyt muistiot/fläpit tai niistä koottu PP-esitys). Nostetaan 1–2 asiaa ryhmästä, jotka ovat herättäneet ajatuksia tai jääneet mietityttämään. Pohditaan asioita yhdessä. Tunnekortit: valitaan yhteensä 3 tunnekorttia: 1 menneisyyttä ajatellen, 1 tätä hetkeä ajatellen ja 1 tulevaisuutta ajatellen.

Toimintamallin arviointi

Ryhmään osallistuneiden palautteiden mukaan isyys- ja vanhemmuusasian esille nostaminen rikosseuraamusajaksi koetaan tärkeäksi. Isyysasioiden käsittelyyn ei ole aiemmin ollut saatavilla ohjattua vertaistukea rikosseuraamusajaksi. Ryhmässä opitaan katsomaan asioita lapsen näkökulmasta ja huomataan, että voi olla riittävän hyvä isä vankilaolosuhteista huolimatta. Ryhmän teemat toivat esille, että on olemassa toivoa, mahdollisuuksia ja keinoja, mutta tulevaisuus on itsestään kiinni.

Rikosseuraamuspuolen työntekijät ovat tuoneet palautteessaan esille, että isäerityinen toiminta ohjaa työntekijöitä huomioimaan isyyttä ja asiakkaan tilannetta laajemmin. Isäryhmätoiminta on vakiintunut ja osaaminen laajentunut työntekijöiden keskuudessa. On opittu asiakkailta, vangeilta, mitä vanhemmuus heille on. Vangit tulevat kuulluksi isyyteen liittyvissä asioissa, saavat vertaistukea, uusia näkökulmia ja tukea isyyteen.

11. Ehjä perhe -toiminnan Vanhemmuusryhmä

Vanhemmuusryhmän kohderyhmänä ovat vanki-isät, jotka lähivanhempana ovat tulleet samasta perheestä lapsen/lasten kanssa ja palaavat sinne tai isät, jotka etävanhempana ovat pitäneet ja jatkossakin haluavat pitää yllä yhteyttä lapseensa. Ryhmä mahdollistaa kontaktoinnin ja tuen tarjoamisen myös muille perheenjäsenille esim. ohjaamalla lapsia ryhmätoiminnan piiriin ja tarjoamalla puolisoille tukea.

www.krit.fi/fin/palvelut/ehja_perhe_toiminta

Käyttötarkoitus

Vanhemmuusryhmää voi toteuttaa vankilassa 5–7 hengen ryhmälle, kahden–kolmen ohjaajan voimin. Ohjaajilla olisi hyvä olla vertaisryhmäohjaajan koulutus (Krit).

Kehittäjät

Tarja Sassi, perhetyön päällikkö/Kriminaalihuollon tukisäätiön Ehjä perhe -toiminta & Tiina Kinnunen, nuoriso-ohjaaja/ Helsingin seurakuntayhtymän erityisnuorisotyö.

Toteutus

Vanhemmuusryhmässä on kahdeksan tapaamista ja 2 lapsitapaamista. Ryhmissä työskennellään keskustellen, tehtäviä tehden, osallistaen. Prosessia ylläpidetään etä- ja välitehtävien avulla.

Ryhmäkertojen sisällöt:

Etätehtävä 1. ryhmäkertaa varten:

Mieti 1–3 tavoitetta suhteessa omaan vanhemmuuteesi. Missä haluaisit kehittyä, mitä jakaa? Vankilan työntekijä vie ryhmään valituille luettavaksi vanhemmuuskurssivihkon (Ruotsin malli).

1. Ryhmä: Tutustuminen

Mikä tämä ryhmä on? Mitä täällä tehdään? Ryhmän nimi, ryhmän rakenne, ryhmän pelisäännöt yhdessä, ryhmäläisten tavoitteet.

Välitehtävä: vankeusjana

2. Ryhmä: Vankeuteen liittyvät asiat

Emilia-dvd, mitä ajatuksia heräsi? Keskustelua.

Välitehtävä: millaista vanhemmuutta olet itse saanut?

3. Ryhmä: Päihteet

Miten päihteidenkäyttö vaikuttaa vanhempana olemiseen?

Mitkä ovat omat kokemukseni päihteiden käyttäjänä tai niiden käyttöä läheltä seuranneena? Mitä muita riippuvuuksia on, niiden vaikutus?

Välitehtävä: vanhemmuuden roolikartta ja luettavaksi Väestöliiton materiaali

4. Ryhmä: Vanhemman näkökulma

Tunnesäätö (lasten vierailu oli viikonloppuna, mitä ajatuksia haluat jakaa).

Välitehtävä: tunnepäiväkirja ja vanhemmuuden puu

Isän rooli perheessä ja lasten asioiden hoitaminen, rikkinäisen lapsuuden merkitys omaan vanhemmuuteen. Vankeuden vaikutus perheen ilmapiiriin.

5. Ryhmä: Tunteet

Tunnetaakat-työskentely.

Välitehtävä: verkostokartta

Kuinka elää häpeän kanssa? Luottamus, asioista puhuminen, tulevaisuuden pelko ja haasteet.

6. Ryhmä: Oma selviytyminen

Voimavarat-työskentely

Välitehtävä: Mitä uhkia on vanhemmuuden toteutumiselle - mitä pitäisi tehdä, jotta uhat eivät toteudu?

7. Ryhmä: Meidän perhe

Miltä lapsestasi tuntuu kun olet vankilassa, millaista apua hän tarvitsee? Erilaiset perhetilanteet.

Välitehtävä: kerro, kerro kuvastin. Tehtävä luetaan ja annetaan lapselle tapaamisessa.

8. Ryhmä: Ryhmän päättäminen

Mitä tämä ryhmä on antanut, millaista tukea tarvitsen jatkossa?

Tulevaisuuden muistelu.

Lapsitapaamiset (2)

Motivoi vanhempia ryhmätoimintaan, havahduttaa näkemään lapsen ja perheen tuen tarpeen.

Tarjoaa mahdollisuuden miettiä omaa identiteettiä -> rikollinen/vanhempi. Tuo ohjaajille informaatiota vanhemman ja lapsen välisestä vuorovaikutuksesta. Tapaamisissa toteutuu myös lapsen edun näkökulma, sillä lapsi saa viettää aikaa vanhempansa kanssa hänelle paremmin soveltuvassa

ympäristössä. Lapsella ja vanhemmalla on mahdollisuus leikkiin, koskettamiseen ja sylissä oloon. Tapaamiset poistavat osaltaan vankeudesta lapselle aiheutuvaa haittaa ja on huolehdittava, että tapaamisen kesto on pituudeltaan riittävä (lapsi tarvitsee aikaa sopeutua uuteen tilanteeseen).

Arviointi

Arvioinnin mukaan toiminta koettiin tarpeelliseksi ja hyödylliseksi. Vastaajat kokivat hyvänä keskustelut, lapsitapaamiset, asioiden läpikäymisen, ammattilaisten ja muiden vertaisten näkökulmaiden saannin omaan vanhemmuuteen. Sitä myöten ajatus maailman laajenemisen, arjen neuvot ja luottamuksen lapsen kanssa olemiseen vanhemmuuttaan tukeviksi tekijöiksi.

Ryhmä oli myös herättänyt vastaajissa ajatuksen siitä, että he eivät ole vain vankeja vaan myös hyviä isiä. Vastaajat olivat oppineet uutta myös lasten näkökulmasta ja ryhmässä toimimisesta. Vastaajat toivat esille myös sitä, kuinka aikaisemmin olivat ajatelleet ongelmien ratkeavan, kun vankeusaika loppuu. Isäryhmätoiminnan aikana oli kuitenkin ymmärretty isompien ongelmien tulevat vastaan arjessa ja vastaajat kokivat isäryhmän antaneen ”kullanarvoisia vinkkejä” tätä vaihetta varten.

Lapsitapaaminen oli tuottanut vastaajille hyviä ajatuksia. Tapaaminen lasten kanssa oli koettu yhdeksi ryhmän parhaista ja tärkeimmistä puolista sekä vankeuden ja jopa elämän parhaaksi päiväksi. Puitteet ja mahdollisuus peuhata lasten kanssa leikkisässä ympäristössä oli koettu tavallista tapaamista paremmiksi. Lapsitapaamisen olisi toivottu olevan kestoiltaan pidempi ja niitä saisi vastaajien mukaan olla ryhmätoiminnan aikana enemmän.

Vapaaehtoistoiminnan ja vertaistuen toimintamalleja

12. HelsinkiMission äiti- ja isämentoritoiminta

Äiti- tai isämentorit auttaa perhettä tarjoamalla lapsiperheen vanhemmalle henkistä tukea, vertaisuutta tai konkreettista apua.

www.helsinkimissio.fi

Käyttötarkoitus

Äiti- ja isämentorit ovat koulutettuja vapaaehtoisia, jotka tukevat lapsiperheiden vanhempia ja sitä kautta tukevat koko perheen hyvinvointia.

Kehittäjät

HelsinkiMission työntekijät; Marika Aro, Henrietta Grönlund, Anna Lepistö, Katariina Pelkonen, Pauliina Paltamo ja Maarita Kettunen. Toiminnan vaikutusten arviointia on tehnyt tutkija Hanna Falk.

Toteutus

Vapaaehtoinen sitoutuu vapaaehtoistoimintaan vähintään vuodeksi, ja tapaa perhettä kaksi kertaa kuussa. Suhde on vapaamuotoinen, mutta sen seurannasta vastaa aina HelsinkiMission koordinaattori. Mentorin ja vanhemman vastavuoroinen suhde ehkäisee perheiden haasteiden (esim. yksinäisyys, verkostojen vähäisyys, uupumus, perhe-elämän ja työn yhteensovittaminen) pahenemista. Kaaviossa on kuvattu mentorisuhteen prosessi.

Mentorisuhdeprosessi



Toimintamallin arviointi

Äiti- ja isämentoritoimintaa on tutkittu. Tutkimusraportti "Vapaaehtoistoiminta lapsiperheiden tukena- perheiden, ammattilaisten ja vapaaehtoisten kokemukset" on julkaistu lokakuussa 2015 (Falk, Hanna 2015). Tutkimusraporttia varten on haastateltu yhdeksää mentoroitavaa vanhempaa sekä kuutta vapaaehtoista teemahaastatteluna. Lisäksi on haastateltu Helsingin kaupungin perhetyöntekijöitä, jotka ohjaavat perheitä mentoritoiminnan piiriin. Tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että mentoroitavat vanhemmat kokevat toiminnan vaikuttavaksi. Mentoritoiminnalla vähennetään tehokkaasti lapsiperheiden kokemaa yksinäisyyttä. Mentorisuhteen myötä yksinäisyys vähenee, vanhempien jaksaminen ja toimijuus vahvistuu ja vanhempien resurssit lapsen tukemiseen vahvistuvat. Mentoritoiminta on ammattityötä tehokkaampi tuki silloin kun perheen haasteena on sosiaalinen tai emotionaalinen yksinäisyys.

13. *ånni* yhdessä -vertaistuuokiot

ånni yhdessä -mallissa keskusteluja käydään samoja asioita pohtivien aikuisten kesken.

Keskustelutuokiot ovat vapaamuotoisia ja tarkoitus onkin löytää kullekin ryhmälle parhaiten sopiva tapa toimia – tavoitteita kuitenkaan unohtamatta. Tuokiot ovat suunnattu 10–13-vuotiaiden lasten kasvattajille – niin kantasuomalaisille, kuin maahanmuuttajayhteisöillekin.

www.ånni.fi

Käyttötarkoitus

Ennaltaehkäisevää, vapaaehtoisvoimin toteutettua päihdetyötä vanhempien ja lasten parissa.

ånni yhdessä -vertaistuuokiot on tarkoitettu vanhemmille, osittain myös koko perheelle.

Vertaistuuokioita voi toteuttaa myös ammattilaisten, esim. koulun henkilökunnan omana ryhmänä.

Tuokioiden tavoitteena on keskustella päihteistä, kulttuurien välisistä eroista niihin suhtautumiseen ja niiden käyttöön liittyen, sekä rakentaa yhdessä keinoja ennaltaehkäistä lasten ja nuorten päihteidenkäyttöä.

Vertaistuuokioiden ohjaajan, *ånni*-ohjaajan, tehtävänä on auttaa keskustelun eteenpäin viemisessä, pitää huolta että kaikki saavat mielipiteensä ja ajatuksensa kerrottua, ja että lopuksi voidaan löytää vaikkapa yhteisiä pelisääntöjä lasten ja nuorten päihteidenkäytön ennaltaehkäisyyn. *ånni*-ohjaaja on toimintaan perehdytyksen saanut vapaaehtoinen.

Lasten ja nuorten osallisuus ja ajatusten kuuleminen on tärkeä osa kokonaisuutta. Tätä varten lapsilla ja nuorilla teetetään koulussa esim. tekstejä, kuvia ja videoita, joissa he kertovat ajatuksiaan päihteiden käytöstä. Näitä voidaan hyödyntää vertaistuuokioissa.

Kehittäjät

ånni yhdessä -vertaistuuokiot on kehitetty Ehyt ry:n koordinoimassa *ånni*-hankkeessa

(Monikulttuurinen päihdekasvatus 2014–2017), jonka päätavoitteena on kulttuurisensitiivisen ja osallisuutta edistävän ehkäisevän päihdetyön toimintamallin kehittäminen kasvatusyhteisöjen tueksi. Hankkeen yhteistyökumppaneita ovat Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Vanhempainliitto, Suomen YMCA, Raittiuden Ystävät, Music Against Drugs ry ja Koulutus Elämään -säätiö.

Toteutus

ånni yhdessä -vertaistuuokioiden ohjaajina toimivat perehdytetyt vapaaehtoiset. Vapaaehtoisten perehdytys on kahden illan mittainen, ja sen toteuttamisen tueksi on diasarja. Perehdytyksen aikana vapaaehtoisille rakentuu kuva omasta tavasta toimia vertaistuuokion ohjaajana, keskustelun johdattelijana ja ryhmän eteenpäin luotsaajana. Jokainen vapaaehtoinen työstää perehdytyksessä oman käsikirjansa *ånni* yhdessä -vertaistuuokioiden toteuttamiseen.

On tärkeää, että vapaaehtoiset kokevat arvostusta toimimisestaan *ånni*-ohjaajina. Arvostusta voi osoittaa pienin tavoin, vaikkapa järjestämällä iltapalan perehdytyksen yhteyteen. Lisäksi vapaaehtoisia voi kiittää vertaistuuokioiden päätteeksi esimerkiksi pienellä lahjakortilla tai muulla sopivalla tavalla.

ånni yhdessä -vertaistuuokiot kannattaa toteuttaa yhteistyössä koulun kanssa. Koulu hyötyy monin tavoin, ja saa *ånni yhdessä* -toiminnasta esimerkiksi

- tukea ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen opetussuunnitelman mukaisesti
- kasvatuskumppanuutta vahvistavan keinon ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen paikallisesti, yhdessä perheiden kanssa
- työkalun kodin ja koulun yhteistyöhön
- mallin lasten osallisuutta vahvistavan päihdekasvatuksen digitaal-työpajan toteuttamiseen
- konkreettisia ideoita vanhemmilta ehkäisevän päihdetyön toteuttamiseen yhdessä

ånni yhdessä -vertaistuuokioiden toteuttamista tukevat lasten ja nuorten toteuttamat, päihdeteemaan liittyvät videot, piirroset ja tekstit. Koulu on tässä lähestulkoon välttämätön kumppani, ellei ole jotain muuta paikallista tahoa, jonka kautta voidaan tavoittaa lapset ja nuoret, ja joka pystyy olemaan apuna videoiden, piirrosten ja tekstien teettämisessä.

Vertaistuuokioita on kaikkiaan kolme. Niissä käytävistä keskusteluista on mahdollista koota koulun käyttöön kysymyksiä / ideapapereita, jotta koulussa voidaan jatkaa lasten ja nuorten kanssa keskustelua samoista teemoista. On toivottavaa että lapset ja nuoret voivat olla mukana vertaistuuokioiden viimeisellä kerralla. Näin saadaan koko perheen näkökulmasta käynnistettyä keskustelu, joka toivottavasti jatkuu myös kotona.

Toimintamallin arviointi

ånni yhdessä -vertaistuuokioiden ohjaajilta kerättiin palaute perehdytyksestä heti sen päätyttyä, ja lisäksi tehtiin etnografinen arvio tuokioiden toteutuksen yhteydessä, jolloin saatiin täsmällisempää palautetta perehdytyksen toimivuudesta suhteessa todellisiin tarpeisiin. Palaute on ollut pääosin erittäin myönteistä, ja ohjaajat ovat kertoneet saaneensa perehdytyksestä riittävän toiminnallisen ohjauksen sekä rohkeutta tuokioiden toteuttamiseen. Ohjaajat itse arvioivat että *ånni yhdessä* -vertaistuuokiomalli antaa vanhemmille valmiuksia keskustella päihteistä lastensa kanssa ja että malli mahdollistaa myös vanhempien välisen positiivisen vuorovaikutuksen ja keskustelun päihdeilmiöistä. Etenkin tämä jälkimmäinen tuli esille myös etnografin havainnoissa.

Suurin haaste on ollut vanhempien tavoittaminen ja osallistumiseen aktivointi. Mallin pilotointia ja arviointia jatketaan vielä kevään 2016 aikana.

14. Isosisko ja Isoveli -aikuiskaveritoiminta

Isoveli ja Isosisko -hankkeen tärkein päämäärä on järjestää aikuiskaveritoimintaa, jossa täysi-ikäinen vapaaehtoinen aikuinen toimii tukihenkilönä kemiläiselle 6–16-vuotiaalle lapselle tai nuorelle.

www.isoiso.fi

Käyttötarkoitus

Toiminnassa tarjotaan varhaista tukea perheisiin, joissa on herännyt jonkinasteista huolta lapsesta. Lapsi saa arkeensa ”ylimääräisen” aikuisen, joka antaa jakamatonta aikaansa lapselle keskimäärin kerran viikossa. Luotolan Nuoret ry:n Isosisko ja Isoveli -hanke tarjoaa toimintaan vapaaehtoistyön koulutuksen, tuen ja tarvittavan ohjauksen.

Kehittäjät

Luotolan Nuoret ry, Eija Pirjetä, Anu Rastas ja Matti Virtasalo

Toteutus

Toiminta sai alkunsa ajatuksesta ”tarttis tehdä jottai”. Kemiläisten nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset kohtasivat turhan usein ajelehtivia lapsia ja nuoria, joiden kohdalla aikuisen lisätuki ja läsnäolo voisivat olla käänteentekeviä. Kouluterveyskyselyt nostivat huolestuttavia seikkoja ilmoille ja sosiaalityöstäkin oli vuosien saatossa muodostunut nimestään, hyvinvointipalvelut, huolimatta pahoinvointipalveluyksikkö. Isättömyys näkyi monissa yksinhuoltajaäitien lapsissa ja muualla Suomessa oli saatu hyviä kokemuksia vastaavanlaisesta tukihenkilötoiminnasta.

Lapselle voi olla ensiarvoisen tärkeää saada henkilökohtaista aikaa aikuiskaverilta. Vanhemmat voivat ilmoittaa lapsensa itse toimintaan tai usein ohjautuminen tapahtuu esim. perhetyön tai koulukuraattorin vinkistä. Ensi tapaamisesta lähtien fokus toiminnassa on lapsen hyvinvoinnin tukemisessa, ilon tuottamisessa ja yhteisessä tekemisessä. Tekemisen lomassa tutustutaan ja jutellaan, joskus toki ollaan hiljaakin. Ajatuksena on molemminpuolisen luottamussuhteen muodostuminen ja sitä kautta lapsen tai nuoren tukeminen.

Vapaaehtoistoimintaan pääsee haastattelun, tutustelun kautta. Isosisko ja Isoveli -hankkeen työntekijät haastattelevat toimintaan mukaan hakeutuneen. Sen jälkeen vuorossa on 16 tunnin koulutus. Perinteisen luentomuotoisen koulutuksen sijaan keskitytään keskusteluun, toiminnallisuuteen, ryhmitöihin jne. Koulutuksen jälkeen työntekijät katsovat pikkusisarusjonosta sopivan ehdokkaan. Molempiin osapuoliin (lapsen vanhemmat / vapaaehtoinen) ollaan yhteydessä ja jos kuvio kuulostaa sopivalta, järjestetään ensimmäinen tapaaminen. Aluksi jutellaan vain aikuisten kesken. Ajatuksena on, että vanhempien täytyy ensin hyväksyä lapsensa elämään tuleva uusi aikuinen. Tapaamisessa sovitaan myös käytännöistä, tapaamisten tiheydestä, yhteydenpidosta, kuljetuksista jne. Tästä edespäin vapaaehtoisella on toimintansa tukena hankkeen työntekijät, vapaaehtoisten yhteisö ja tarvittaessa myös ulkopuolelta ostettava työnohjaus.

Isosisko-toiminta on lähtöisin Tampereelta, Ahjolan settlementistä. Kemissä siihen haluttiin liittää myös Isoveli-toiminta. Sekaannuksien välttämiseksi vapaaehtoisia kutsutaan aikuiskavereiksi, monikaan aikuisemmista vapaaehtoisista ei koe itseään isosisaren ikäiseksi suhteessa lapseen. Hommia tehdään yhä sukupuolisensitiivisellä otteella, kuitenkin yhdessä ja yhteisöllisesti koko porukalla.

Toimintamallin arviointi

Tämän hetkisen tarkastelun perusteella toiminta on löytänyt tarpeelliset väylänsä. Vapaaehtoistoiminnassa mukana olevat lapset poikkeuksetta kertovat, että suosittelisivat toimintaa kaverilleen. On ollut mukavaa saada omaa aikaa aikuisen kanssa ja on päässyt tekemään molempien mielestä hauskoja juttuja. Isommat lapset tuovat esiin myös keskustelun merkityksen. Vanhemmat usein tuovat esille, että vastaavaa toimintaa ei ole Kemissä muualta saatavilla ja heille se on toivottu tuki myös perheen näkökulmasta. Aikuiskavereiden ja vanhempien havaintojen perusteella toiminnalla on ollut positiivisia vaikutuksia lasten mielialaan, käyttäytymiseen ja arjen reippauteen.

Aikuiskaverit ovat löytäneet elämänsä uutta, sekä pikkusisaren että vertaisryhmän muodossa. Eritoten kiitosta on saanut koulutus ja hankkeelta saatu tuki toimintaan. Koulutetut aikuiskaverit ihmettelevät iloisina, miksi eivät ole aiemmin hoksanneet tällaista mahdollisuutta. Vapaaehtoistoiminta todella antaa enemmän kuin ottaa! Ammattilaisten joukossa aikuiskaveritoiminta on otettu ilolla vastaan. Isosisko ja Isoveli – aikuiskaveritoiminta on tervetullut lisä lasten ja nuorten tukemisen saralle Kemissä. Samaa tarvetta on ilmaistu myös naapurikuntien puolelta.

15. Leijonapartio - apua äkillisessä tai pitkittyneessä kriisissä eläville erityislapsiperheille

Leijonapartio välittää vapaaehtoisia perheeseen auttamaan sekä neuvoo vanhempia sosiaalietuuksien hakemisessa, kantelujen ja valitusten tekemisessä.

www.leijonaemot.fi/vertaistuki/leijonapartio

Käyttötarkoitus

Leijonapartion tarkoitus on tukea kriisitilanteessa olevia vammaisten ja pitkäaikaissairaiden lasten perheitä järjestämällä perheelle apua. Kyse on lyhytaikaisesta tuesta ennen kuin yhteiskunnan palvelut saadaan perheen tueksi. Kun perheessä on vakavasti sairas tai vammainen lapsi, perheen arki kuormittuu ajoittain kohtuuttomasti ja arjen hallinta heikkenee. Perhe saattaa syrjäytyä ja kokea jäävänsä täysin yksin vaikeaan tilanteeseen.

Kehittäjät

Leijonaemot ry, Leijonapartion koordinaattori Minna Tuurna ja varatuomari Mirva Salonen, Leijonaemot ry:n perustajajäsen.

Toteutus

Vanhemmat ottavat Leijonapartioon yhteyttä joko sähköpostitse, puhelimitse tai täyttämällä nettilomakkeen: www.leijonaemot.fi/vertaistuki/leijonapartio/131-leijonapartio
Leijonapartion koordinaattori kartoittaa yhdessä perheen kanssa avun tarpeen. Avun tarve voi olla moninaista, vanhemmat ovat usein uupuneita ja ongelmakohtien pilkkominen pienempiin osiin auttaa tilanteen hahmottamisessa ja ratkaisujen löytämisessä. Perheelle laaditaan aikataulutettu suunnitelma, jonka avulla laitetaan hoidettavat asiat tärkeysjärjestykseen. Koordinaattori opastaa perhettä ja tarpeen vaatiessa auttaa perhettä käytännön tasolla, esimerkiksi lomakkeiden täyttämässä ja oikaisuvaatimusten tekemisessä. Koordinaattori järjestää tarvittaessa vapaaehtoiset paikalle auttamaan perhettä esim. ruuan laitossa tai siivouksessa.

Leijonapartio voi auttaa perheitä mm. seuraavin tavoin:

- Kodin askareet: ruuan laitto, siivous, lastenhoito, kaupassa käynti, muu asiointi
- Hakemusten täyttäminen esim. Kelaan tai sosiaalivirastoon
- Perheelle kuuluvien tukimuotojen selvittely eri tahojen kanssa
- Perheen tukeminen verkostopalavereissa esim. palvelusuunnitelman tekeminen, omaishoidon kotikäynnit, lastensuojelu
- Vapaaehtoisten ammattitaidon hyödyntäminen, jolloin vapaaehtoiset itse määrittelevät mitä pystyvät tarjoamaan (esim. pientä remonttiapua, elektroniikkalaitteiden asennus, tietoteknillinen apu, talouden hallinta, jne.)
- Lakineuvonta

Koordinaattori neuvoo ja opastaa erilaisten hakemusten, oikaisuvaatimusten ja kantelujen tekemisessä, kertoo perheille heille kuuluvista lakisääteisistä tukimuodoista ja ohjaa perheet tukimuotojen pariin. Edellä mainitun konkreettisen kotiin vietävän avun toteuttavat vapaaehtoiset. Vapaaehtoisia on ympäri Suomea ja vapaaehtoiset voivat itse määrittellä aikataulunsa ja mihin sitoutuvat. Koordinaattori koordinoi vapaaehtoistoimintaa ja toimii kontaktihenkilönä perheiden ja vapaaehtoisten välillä.

Toimintamallin arviointi

Palaute

Koordinaattori kerää palautetta perheiltä ja vapaaehtoisilta. Perheillä on myös mahdollisuus antaa palautetta nimettömänä. Palautteen perusteella toimintaa kehitetään edelleen perheiden tarpeita vastaamaan.

Vuosien varrella on huomattu, että perheet ovat lähes yhtä paljon myös vertaistuen tarpeessa kuin konkreettisen avun tarpeessa. Usein ensimmäinen yhteydenottoon suurimmalta osaltaan tilanteen purkamista ja koordinaattori on vain kuunteleva korva. Tästä johtuen vuoden 2016 alusta lähtien Leijonaluuri on toiminut osana Leijonapartion toimintaa.

Kun perheelle kuuluvat lakisääteiset tukimuodot esimerkiksi vammaispalvelujen ja omaishoidon tuen osalta saadaan kuntoon, perheen tilanne voi parantua vuosiksi eteenpäin. Suuri stressin aihe poistuu arjesta ja vanhempien jaksaminen paranee huomattavasti. Vanhempien jaksamisen paraneminen vaikuttaa kokonaisvaltaisesti koko perheen hyvinvointiin ja ehkäisee syrjäytymistä.

"Usein pelkäästään kuulluksi tuleminen, ja sen huomaaminen, ettei ole aivan yksin auttaa perheitä jaksamaan eteenpäin."

Lisätietoja

Leijonapartio pilotoitiin vuonna 2013 Tukilinjan rahoituksen turvin. Leijonapartio-toimintaa ovat tukeneet myös Alli Paasikiven säätiö, Stiftelsen 7:nde Mars Fonden ja Odd Fellow lastenrahastosäätiö. Vuoden 2016 alusta lähtien Leijonapartio on ollut osana Leijonaemot ry:n Raha-automaattiyhdistykseltä saatua kohdennettua avustusta.

16. Sijaisperheiden tukihenkilötoiminta

Sijaisperheet ja sijaisperheissä elävät lapset ja nuoret saavat tukihenkilöitä arkensa tueksi.

www.peppivoimaa.fi

Käyttötarkoitus

Vapaaehtoisuuteen perustuvaa sijaisperheiden tukihenkilötoimintaa voidaan toteuttaa yhtenä lastensuojelun perhehoidon tuen muotona. Toiminnan toteuttaminen edellyttää osaamista vapaaehtoisten rekrytoinnissa, valmennuksessa ja yhdistämisessä sijaisperheisiin sekä syntyneen suhteen tukemisessa. Lisäksi tarvitaan lastensuojelun perhehoidon rakenteiden ja erityispiirteiden ymmärtämistä.

Mallin on tarkoitus antaa välineitä toiminnan toteuttamiseen sijaisperheiden ja niissä elävien lasten sosiaalisten verkostojen vahvistamiseksi ja hyvinvoinnin lisäämiseksi. Sijaisperheiden tukihenkilötoiminnasta saa lisätietoa hankkeen sivuilta osoitteesta www.peppivoimaa.fi.

Kehittäjät

Pelastakaa Lapset, Pesäpuu ja Perhehoitoliitto ry:n yhteishanke PePPi; Vapaaehtoiset voimavarana sijaisperheiden tukemisessa. Projektihenkilöstö: Maaret Parviainen, Heini Aaltonen, Kaisu Kaverinen, Elina Honkaselkä, Pirkko Porrassalmi, Riina Pekkala, Virpi Vaattovaara.

Toteutus

Sijaisperheiden tukihenkilöiksi rekrytoidaan tavallisia, turvallisia aikuisia, joilla on aikaa ja halua tukea sijaisperhettä tai sijaisperheen lasta vapaaehtoisena.

Tukihenkilö tapaa tuettavaa perhettä tai lasta 1–3 kertaa kuukaudessa, yleensä muutaman tunnin kerrallaan. Tukihenkilönä voi toimia yksin tai parin kanssa.

Sijaisperheiden tukihenkilötoiminta on perheen tarpeista lähtevää: sijaisperhe itse määrittelee, minkälaista tukea tarvitsee, mutta vapaaehtoinenkin voi esittää toiveita toiminnan suhteen. Kaikki tukihenkilöt haastatellaan ja valmennetaan toimintaan, ja heidän taustansa tarkastetaan. Pyydämme tukihenkilöiltä sitoutumista tukihenkilösuhteeseen vähintään vuoden ajaksi. Tukihenkilöitä sitoo vaitiolovelvollisuus ja he sitoutuvat lasten suojelun eettisiin ohjeisiin.

Esimerkkejä tehtävistä, joissa sijaisperheen tukihenkilö voi toimia:

- Lapsen tai nuoren aikuinen kaveri
- Apu kotiaskareissa
- Lasten kanssa puuhailu; vapaahetki vanhemmille
- Harrastuskaveri
- Tuki läksyissä
- Varamummo tai -vaari

Henkilökohtaisilla tapaamisilla selvitetään sekä sijaisperheen että tukihenkilön toiveet ja valmiudet vapaaehtoistoimintaan. Valmennuksen jälkeen yhdistetään sijaisperhe ja tukihenkilö ja he solmivat keskinäisen sopimuksen, jossa määritellään toiminnan sisältö. Sopimustilaisuuteen kutsutaan mukaan lasten sijoituskuntien sosiaalityöntekijät ja heille lähetetään jäljennös sopimuksesta.

Tukisuhteen osapuolet sopivat tapaamisista keskenään. Tukihenkilötoiminnan jatkamisesta sovitaan vuosittain. Hanketyöntekijät ovat tukisuhteen aikana sekä perheen että vapaaehtoisen tukena aina tarvittaessa. Vapaaehtoisille tukihenkilöille järjestetään virkistys-, vertais- ja koulutustapahtumia. Heille korvataan toiminnasta aiheutuneita matkakuluja sekä toimintakuluja 150 € vuodessa.

Palaute ja arviointi

Toiminnan arvioimiseksi on kerätty palautetta sijaisperheiltä, vapaaehtoisilta ja yhteistyökumppaneilta kyselyin ja haastatteluin sekä arviointikeskustelun avulla. Palautteet ovat olleet positiivisia. Niiden pohjalta on voitu päätellä sijaisvanhempien, perheeseen sijoitettujen lasten ja sijaissisarusten hyötynneen vapaaehtoistoiminnasta. Vapaaehtoisten omasta mielestä vähäinen apu ja panostus perheen arkeen on ollut sijaisperheiden mielestä hyvin arvokasta ja merkityksellistä. Lähes kaikki alkaneet tukisuhteet jatkuvat edelleen ja niistä on kehittynyt vastavuoroisia, sekä sijaisperhettä että tukihenkilöitä palkitsevia ihmissuhteita.

Vapaaehtoistoiminnan ja vertaistuen tuki ja juurtuminen

17. Nettivertaisohjaajat – uusi vapaaehtoistoiminnan muoto verkon kautta

Vapaaehtoisena vertaisohjaajana toimiminen verkkopalvelussa, joka on suunnattu lasta toivoville, odottaville sekä vauva ja pikkulapsiperheille. Toimintamalli mahdollistaa vapaaehtoisuuden erilaisissa elämäntilanteissa verkkoyhteyden kautta.

www.perheikka.fi, www.vaestoliitto.fi

Käyttötarkoitus

Ennaltaehkäisevä ja anonyymi verkkopalvelu tukee vanhempia parisuhteessa ja vanhemmuudessa tarjoamalla ammattilaisten ja vertaisten tuottamia toiminnallisuuksia ja sisältöjä. Sisällöstä 1/3 tuotetaan kuuden perhejärjestön ammattilaisten ja koulutettujen vapaaehtoisten kanssa. Vapaaehtoiset tuovat verkkopalveluun turvallisen vertaiskeskustelun asiantuntijuuden rinnalle.

Kehittäjät

Kehitysjohtaja Kari Lankinen, Projektikoordinaattori Juulia Ukkonen, suunnittelija Annette Kortmann, suunnittelija Matleena Aitasalo sekä suunnittelija Taina Kempas .

Toteutus

Nettivertaisohjaajakoulutuksen järjestäminen

Suunnitteluvaiheessa laadittiin koulutussuunnitelma. Koulutus suunnattiin kumppanuusjärjestöjen ammattilaisille ja vapaaehtoisille. Vapaaehtoisten rekrytoiminen käynnistettiin kumppanuusjärjestöjen verkostojen kautta ja kiinnostuneille järjestettiin motivointi- ja tiedotustilaisuus. Haku koulutukseen tapahtui keskitetysti ylläpitävän organisaation kautta sähköisellä hakulomakkeella. Ensimmäiset nettivertaisohjaajien koulutuspäivät toteutettiin. Peruskoulutus sisälsi kolme koulutuspäivää. Nettivertaisohjaajien peruskoulutus antaa valmiudet 1. vanhempien kohtaamiseen verkossa, 2. viestien moderointiin, 3. avoimien keskustelu- ja chat-ryhmien ohjaamiseen ja 4. suljettujen ryhmien suunnitteluun ja ohjaamiseen. Peruskoulutuksen aikana tutustutaan kolmeen sisältökokonaisuuteen, jotka ovat: 1. Organisaation toiminta, verkkopalvelu ja sen toimintaympäristö, 2. Vapaaehtoisuus ja vertaisuus ja 3. Nettiryhmien toiminta: chat ja suljetut ryhmät.

Vapaaehtoistyö netissä

Nettivapaaehtoisuutta lähdettiin hahmottamaan vapaaehtoistyönsuunnitelman avulla. Vapaaehtoistyönkuvat hahmoteltiin verkkopalvelun toimintoihin sopiviksi nelikentän avulla: vähän aikaa vievä tehtävä - paljon aikaa vievä tehtävä, ei vaativa tehtävä - vaativa tehtävä. Työnkuvat kirjoitettiin innostavalla tavalla auki: 1. Viikon vertaistunti, 2. Chat-kaksituntinen, 3. Tuota tietopaketti, 4. Vakituinen vertaistunti, 5. Nerokas nettiluento ja 6. Nettikursseista voimaa. Vapaaehtoistyö käynnistettiin verkkopalvelussa ensin chat-toiminnolla ja keskustelupalstoilla.

Kokemuksen karttuessa vapaaehtoisille tarjottiin uusia tehtäviä, kuten suljettujen ryhmien ja luentojen ohjaaminen sekä nettikurssien suunnittelu. Vapaaehtoistyön ohjaaminen ja sen ylläpitäminen ja koordinoiminen kytkettiin tiimin työntekijöiden työnkuviin.

Vapaaehtoistoimijoiden innostuksen tukeminen

Keskeinen osa nettivapaaehtoisten innostuksen ylläpitämisessä ovat koulutuspäivät, joissa vapaaehtoiset pääsevät ryhmäytymään, verkostoitumaan, oppimaan ja rentoutumaan. Mukavaa ilmapiiriä pyritään luomaan koulutuspäivien maksuttomuudella, lastenhoidolla, miellyttävällä ympäristöllä, hyvällä ruoalla, mielenkiintoisilla sisällöillä ja innostavilla kouluttajilla. Vapaaehtoistyöhön liitettiin palautteen kerääminen työn mielekkyydestä ja toimivuudesta mm. kaikkien toiminnallisuuksien ja koulutusten jälkeen. Palautteen vastaanottaminen ja kuuleminen ovat innostuksen kannalta merkittäviä seikkoja. Vapaaehtoistyötä ja työnkuvia sekä koulutuksia kehitettiin jatkuvasti palautteen pohjalta. Vapaaehtoisille suunnattiin myös 1xkk ohjauschatit työnohjauksellisessa tarkoituksessa sekä säännölliset uutiskirjeet hyvien toimintatapojen jakamista varten. Vapaaehtoisille toteutettiin virkistyspäiviä innostuksen, jaksamisen ja oppimisen ylläpitämiseksi. Tämän lisäksi kiittää ei voi liian usein.

Toimiva kumppanuusverkosto

Yhteistyökumppaneita innostetaan ja motivoidaan hankkeen yhteistyökumppaneiksi. Säännöllisiä tapaamisia järjestetään toiveiden kartoittamista, suunnittelua, avoimien kysymysten selvittelyä sekä innostuksen ylläpitoa varten. Laaditaan arviointisuunnitelma, jotta yhteinen toiminta olisi johdonmukaista ja suunnitelmallista. Järjestetään ryhmämuotoiset tapaamisia kumppanuusjärjestöjen kanssa 5–6 kertaa vuodessa, sekä tapaamisia järjestöissä, joissa kartoitetaan yksittäisten järjestöjen omia tarpeita ja toiveita toiminnan kannalta. Ylläpitävä tiimi tutustuu kaikkiin kumppaneihin ja pyrkii etsimään yhteistyömuotoja, jotka sopivat kumppaneiden toimintatapoihin. Palautteen antaminen ja jatkuva palautteen vastaanottaminen on merkittävää yhteistyökokouksissa ja anonyymien palautekyselyyn kautta kerran vuodessa. Verkkopalvelun sisältöjen tuotetaan ja tekninen alusta kehitetään kumppaneilta saadun palautteen pohjalta. Kumppanien työn arvostaminen ja esiin nostaminen on tärkeää.

18. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ohjaajakoulutus

Koulutus antaa valmiudet toimia sijoitettujen lasten syntymävanhempien vertaistukiryhmän ohjaajana. Tavoitteena on, että kaikilla VOIKUKKIA-ryhmien ohjaajilla on yhteinen käsitys ryhmätoiminnan luonteesta, sisällöistä ja toteutustavoista, ja että kaikki ohjaajat sitoutuvat noudattamaan toimintaa ohjaavia valtakunnallisia periaatteita. Näin halutaan varmistaa, että kaikkialla missä järjestetään VOIKUKKIA-ryhmiä, toiminta on samanlaista sisällöltään ja laadultaan. www.voikukkia.fi

Käyttötarkoitus

Vertaistukiryhmä on erinomainen väline sijoitettujen lasten vanhempien tukemiseen. Ryhmän käyneiden palautteissa toistuvat iso helpotus siitä, että toiset ovat kokeneet saman ja ymmärtävät. Omasta kokemuksesta selvinneen vertaisohjaajan esimerkki on tärkeä. VOIKUKKIA-mallissa kiitosta

saavat myös ammatilliset ryhmänohjaajat, jotka pitävät keskustelun raiteillaan ja auttavat eteenpäin myös silloin kun takapakkeja tulee. VOIKUKKIA-vertaistukiryhmän ohjaajakoulutus on tarkoitettu sijoitettujen lasten vanhempien kanssa työskenteleville sosiaali- ja terveysalan ammattilaisille ja VOIKUKKIA-ryhmän käyneille vanhemmille, jotka haluavat toimia vertaisohjaajina ammattilaisten työpareina. Koulutukseen osallistuvat ammattilaiset voivat olla kunnan, seurakunnan, järjestön tai yksityisen palveluntarjoajan palveluksessa.

Kehittäjät

VOIKUKKIA-ohjaajakoulutusmallin on tehnyt vertaistoiminnan kehittäjä Virpi Kujala Sininauhaliitosta. Mallin päivittämiseen ovat osallistuneet hanketyöntekijät, koulutuksen käyneet palautteen ja säännöllisten ohjaajatapaamisten kautta, sekä erityisesti kokemusasiantuntijat, jotka ovat vahvistaneet vanhempien näkökulmaa koulutusmateriaaleissa ja sisällöissä.

Toteutus

Nelipäiväisen koulutuksen ohjaa kouluttajapari, joista toinen on kokemusasiantuntija. Koulutusryhmän koko on 10–20 osallistujaa. Organisaatiot voivat tilata myös oman koulutuksen. Oppiminen tapahtuu pääasiassa keskustelemalla ja kokemuksia vaihtamalla. Ideana on, että koulutus myötäilisi mahdollisimman paljon itse vertaistukiryhmän rakennetta ja toteutusta. Koulutuksessa käytettäviä tehtäviä ja toiminnallisia menetelmiä voi käyttää myös ryhmän ohjauksessa. Koulutuksen käyneet ohjaajat saavat oikeuden käyttää www.voikukkia.fi -sivuston materiaalipankkia, joka sisältää runsaasti tukimateriaalia ryhmien perustamiseen, markkinointiin, ohjaamiseen ja palautteen keräämiseen. Ohjaajat osallistuvat myös VOIKUKKIA-OhjaajaVerstaisiin, joita järjestetään 1-2 kertaa vuodessa eri alueilla. Tapaamisissa ohjaajat saavat tukea sekä toisiltaan että työntekijöiltä. He voivat suunnitella alueensa ryhmätoimintaa ja saada vinkkejä hyvistä käytännöistä sekä oppia toistensa työstä.

Koulutuksessa käsiteltävät teemat:

1. Ryhmämalli ja sen käytännön toteutus
2. Vanhemmuuden tukeminen
3. Ryhmänohjaajana toimiminen
4. Lapsen huostaanotto vanhemman kriisinä
5. Huostaanotto lapsen kriisinä
6. Menetelmiä huostaanottokertomuksen työstämiseen ja muuhun toiminnallisuuteen
7. Ryhmäprosessin ohjaaminen ja ryhmäilmiöt
8. Ryhmäharjoituksia
9. Haastavat tilanteet ja erityiskysymykset ryhmässä
10. VOIKUKKIA-toiminta, toiminnan eettiset periaatteet ja ryhmätoiminnan reunaehdot sekä tukipalvelut
11. Oma jatkosuunnitelma VOIKUKKIA-ohjaajana toimimiseen
12. Ryhmänohjaajan voimavarat ja jaksaminen

Toimintamallin arviointi

VOIKUKKIA-verkostohanke on kouluttanut vuosien 2011–2015 aikana n. 240 ammatillista ryhmänohjaajaa ja 25 vertaisohjaajaa. Aiemmassa hankkeessa hankkeissa koulutetut mukaan lukien, ohjaajakoulutuksen saaneita on yhteensä noin 335. Osallistujat tulevat hyvinkin erilaisista taustoista ja erilaisella kokemuspohjalla. Olemme saaneet monimuotoisuudesta paljon kiitosta: vanhempien ja eri taustasta tulevien ammattilaisten yhteiskoulutukset syventävät kaikkien osaamista.

Koulutuspalautteissa kysymme mm. kolmea tärkeintä oivallusta. Tässä otteita:

”Voikukkia-ryhmässä tarkoitus tukea vanhemmuutta siinä tilanteessa mikä on. Vaikka käydään läpi huostaanottoa ja kriisiä, punaisena lankana kulkee vanhemmuus.”

” [Sain] työmenetelmiä ryhmän vetämiseen, joista osaa voin käyttää yksilötyössäkin.”

”Ryhmämuotoisen tuen vaikuttavuus - kiitos kokemusohjaajiksi kouluttautuville!”

”Vertaisohjaajan valtava merkitys sekä ryhmään osallistuville vanhemmille & ohjaajan tueksi.”

”Ammattilaisten kanssa opiskelu. Tunsin olevani tärkeä niille.”

”VOIKUKKIA-ryhmiin on vahva taustatuki hankkeesta ja paljon valmista materiaalia.”

”Yhteistyö (perheet, sijaishuolto, sosiaalitoimi) on vanhempien voimaantumisessa äärimmäisen tärkeää.”

”Kriisin eri vaiheiden merkitys ja niiden käsittely ryhmässä.”

”Tärkeintä ottaa vastaan tunne, ei tarvita valmiita ratkaisuja.”

Lue lisää koulutuksesta VOIKUKKIA – Toimivien käytäntöjen käsikirjasta (2015), luku 1., s. 8
VOIKUKKIA-ohjaajakoulutukset ja OhjaajaVerstaat www.voikukkia.fi/images/VOIKUKKIA-kasikirja2015.pdf

19. Koiran kanssa toimivien vapaaehtoisten valinta Ressu-toiminnassa

Ressu-toiminnan kouluttama vapaaehtoinen tukihenkilö tukee oman koiransa kanssa 7 –17-vuotiasta lasta tai nuorta. Lapsi tai nuori, joka on lastensuojelun avohuollon asiakas tai hänellä on ehkäisevän tuen tarve, voi saada koiran kanssa toimivan tukihenkilön sosiaalitoimen kautta.

www.ehja.fi

Käyttötarkoitus

Lapsi tai nuori saa rinnalleen koiran kanssa toimivan tukihenkilön. Koiran avulla edistetään tukisuhteen muodostumista ja luottamuksen syntymistä tukihenkilön ja lapsen välille. Pääsääntöisesti tapaamisten sisältö on ulkoilua. Tavoitteena voikin olla liikunnan ja ulkoilun lisääminen tai vaikka tuettavan lapsen irrottautuminen pelimaailmasta. Tapaamiset rytmittävät lapsen arkea ja hän saa perheen ulkopuolisen aikuisen jakamatonta aikaa.

Kehittäjät

Erytishuoltojärjestöjen liitto EHJÄ ry, projektikoordinaattori Tiina Muros

Toteutus

Vapaaehtoisia haetaan käyttäen eri kanavia, joista merkittävin on Facebook. Median kiinnostuksella toimintaa kohtaan ja sen tuottamalla lehti- ja radiojutuilla on myös merkittävä rooli vapaaehtoisten löytämisessä.

Tukihenkilölle on tietyt kriteerit, joita lasten ja nuorten tukeminen ja yhteistyö vaatii. Tukihenkilöllä tulee olla aikaa ja kiinnostusta lapsen tai nuoren tukemiseen. Mahdollisuus sitoutua tukisuhteeseen on tärkeää. Koiran taas tulee olla luotettava työpäri, jonka käytös ei aiheuta turhia riskitilanteita toiminnassa. Sen tulee olla kiinnostunut vieraista ihmisistä ja käytökseltään varma ja ihmisille ystävällinen. Tämän koirakon tulee toimia hyvin yhteen toisiinsa luottaen.

Mukaan haetaan vapaamuotoisella hakemuksella, jossa kerrotaan miksi haluaa mukaan ja mikä tekee vapaaehtoisesta ja koirasta sopivia toimintaan. Paluupostissa hakijoille lähetetään koirasta täytettävä esitietolomake, joka auttaa sekä koordinaattoria, että myös vapaaehtoista itseään koiran arvioinnissa. Lomake kertoo toiminnan koordinaattorille hakijan kyvystä lukea ja arvioida omaa koiraansa.

Hakemuksen ja esitietolomakkeen perusteella hakijat kutsutaan haastatteluun, jossa he saavat tarkemmin tietoa toiminnasta. Haastatteluun tullaan koiran kanssa. Tavoitteena on, että haastattelijoita on kolme, joista koordinaattorin lisäksi yksi tai kaksi sen kunnan lastensuojelun työntekijää, johon vapaaehtoinen koulutetaan. Haastattelijoita on hyvä olla useampi, koska koira voi reagoida eri ihmisiin eri tavoin. Vapaaehtoisen ja koiran valinta perustuu näin myös useamman henkilön arvioon.

Haastattelun kysymyksillä pyritään selvittämään mm. vapaaehtoisen motivaatiota ja mahdollisuutta sitoutua toimintaan. Turvallisen toiminnan kannalta on tärkeää, että koiranomistaja osaa lukea koiransa elekieltä ja ennakoida sen käyttäytymistä. Näitä taitoja arvioidaan myös haastattelussa. Samalla koiraa käsitellään kirsusta hännänpäähän ja sen käytöstä ja koiran ja omistajan yhteistyötä arvioidaan läpi haastattelun.

Haastatteluista valitaan osallistujat tukihenkilökoulutukseen, joka pidetään kolmen arki-illan ja kahden viikonloppupäivän aikana noin kahden viikon aikajaksolla. Vapaaehtoisille koulutus on edelleen harkinta-aikaa toimintaan mukaan lähtemiseksi ja vastaavasti se on harkinta-aikaa koordinaattorille vapaaehtoisen soveltuvuuden arvioimiseksi. Noin viikko koulutuksen jälkeen koordinaattori on yhteydessä vapaaehtoiseen ja varmistaa jatkon.

Koirat ovat mukana yhdellä koulutuskerralla. Tällöin niiden hallittavuutta ja yhteistyötä omistajan kanssa arvioidaan ensin ulkona muutamien tehtävien. Tämän jälkeen koirat tulevat mukaan sisätiloihin ja niitä käsittelee vielä useampi henkilö.

Toimintamallin arviointi

Toimintamallia arvioidaan osana koko toimintaa. Lapsista koiran kanssa toimimisessa on ollut parasta koiran taluttaminen ja sen kanssa leikkiminen, kuten pallon heittäminen koiralle. Lapset olisivatkin usein halukkaita tapaamaan tukihenkilöä ja koiraa sovittua useammin. Lasten huoltajat kokevat pääsääntöisesti tukisuhteesta olevan paljon hyötyä lapselle. Koiran roolia tukisuhteessa he arvioivat erittäin tärkeäksi. Sekä huoltajat että sosiaalityöntekijät kokevat lasten saavan tukisuhteesta tukeaa tunne-elämäänsä, keskusteluseuraa ja mielekästä tekemistä aikuisen kanssa.

20. Mieskaverit® -toiminnan laajentaminen uusille paikkakunnille

Mieskaverit®-vapaaehtoistyö on toiminut vuodesta 1992 alkaen pääkaupunkiseudulla. Aikuiset miehet ovat kavereina yksinhuoltajaäitien kanssa asuville lapsille, joilla ei ole läheistä suhdetta omaan isään tai muihin miehiin. Mieskaveritoimintaa on laajennettu kumppanijärjestöjen avulla uusille paikkakunnille. Tässä kuvataan Mieskaveritoiminnan koulutus- ja perehdytysmalli sekä hyväksi havaitut käytännöt toiminnan rajaamisesta ja vapaaehtoisten ohjaamisesta.

www.mieskaverit.fi

Käyttötarkoitus

Mieskaveritoiminnan avulla lapset, joilla ei ole suhdetta isäänsä tai muihin miehiin, saavat näkökulmaa miesten elämään ja miehet saavat osallistua lasten maailmaan. Toiminnan lähtökohtana on kavereus – vastavuoroinen suhde, joka on antoisaa ja mielekästä sekä lapselle että aikuiselle. Parhaimmillaan suhde jatkuu läpi koko elämän. Mieskaveritoiminnan laajeneminen uusille paikkakunnille mahdollistaa yhä useamman lapsen ja miehen vastavuoroisen kavereuden. Koulutusmallin ja toimintamuotoon liittyvän arvomaailman siirtäminen uusille paikkakunnille mahdollistaa yhtenäisen laadun eri puolilla maata.

Kehittäjät

Pienperheyhdistys ry

Toteutus

Mieskaveritoiminnan käynnistämisestä uudella paikkakunnalla vastaa järjestö, jonka kanssa Pienperheyhdistys on tehnyt kumppanuussopimuksen resursseista, tavaramerkin käytöstä ja toimintamallin ymmärtämisestä. Pienperheyhdistys ry vastaa ohjaajien perehdyttämisestä, esitteiden, tiedotteiden ja muun materiaalin tuottamisesta kaikkien mieskaveritoimintaa järjestävien tahojen käyttöön. Hankkeen toimintaan kuuluu myös yhteistyömallin luominen eri paikkakuntien ohjaajien kesken, vertaisarvioinnin mallin sekä tukea mieskaveritoimintaa järjestävien tahojen sisäistä tiedonkulkua ja sitoutumista mieskaveritoimintaan osana heidän muuta toimintaa.

Ohjaajien perehdytys

Mieskaveritoiminnan laajeneminen useille paikkakunnille varmistetaan sillä, että myös uusien mieskaveritoiminnan ohjaajien perehdytyksen laatu on tasaista eikä saadun tiedon määrä ja laatu riipu perehdyttäjistä. Ohjaajat eri paikkakunnilla toimivat mahdollisimman samalla tavalla vapaaehtoisten mieskavereiden kouluttamisen, äitien toimintaan perehdyttämisen sekä mieskavereiden ja lasten yhdistämisen suhteen.

Laadun ylläpitäminen

Toimintalinjojen yhdenmukaistamisella, jatkuvalla valtakunnallisella tiedottamisella ja toimintaa järjestävien tahojen vahvistuvalla yhteistyöllä mieskaveritoiminta voi olla valtakunnallista, elinvoimaista ja laajentua edelleen uusille paikkakunnille. Osana hanketta varmistetaan tiedonkulku ohjaajien kesken sekä yhteiset periaatteet siitä, mitä viestitään ulospäin ja minkälaisia mielikuvia vahvistetaan. Järjestävien tahojen sitoutuminen, kumppanuustapaamiset, vertaisarviointi, yhdenmukaiset toiminnan periaatteet ja käytännöt eri paikkakunnilla lisäävät toiminnan luotettavuutta ja madaltavat sekä perheiden että miesten kynnystä tulla mukaan. Koko taustayhteisön yhdenmukainen tieto toiminnan periaatteista ja sisällöstä antaa vakaan pohjan ja tuen mieskaveritoiminnan ohjaajalle.

Toimintamallin arviointi

Mieskaveritoimintaa ja sen juurtumista uusille paikkakunnille arvioidaan ohjaajien yhteisissä tapaamisissa, järjestävien tahojen taustaorganisaatioiden sitoutumista ja toiminnan juurtumista taustayhteisön "arkeen" arvioidaan samalla kun sitoutumisen arvioinnin mallia kehitetään. Arvioinnin malli tuottaa tietoa toiminnan juurtumisesta ja jäsentää järjestöjen välistä yhteistyötä. Laadun ja sitoutumisen arvioinnin mallia arvioidaan sen helppokäyttöisyyden ja informatiivisuuden mukaan mieskaveritoimintaa järjestävissä organisaatioissa. Kohderyhmältä pyydetään palautetta, jotta mallista tulisi toimiva itsearviointin väline kullekin organisaatiolle ja se olisi helppokäyttöinen eikä tuntuisi kuormittavalta.

Monitoimijaisia toimintamalleja

21. Perheentalo-yhteistyö – Yhdessä lapsen parhaaksi

Perheentalo -yhteistyö on lisälmen Pelastakaa Lapset ry:n, Mannerheimin Lastensuojeluliiton lisälmen yhdistys ry:n ja Ylä-Savon Ensi- ja turvakotiyhdistys ry:n ehkäisevän lastensuojelun kumppanuusmalli, jossa kootaan järjestöjen voimavarat yhteen. www.perheentalo.fi

Käyttötarkoitus

Toimitaan Yhdessä Lapsen Parhaaksi. Perheentalo -yhteistyön päämääränä ja toiminta-ajatuksena on vakiinnuttaa uudenlainen kolmannen sektorin ehkäisevän lapsiperhetyön kumppanuusmalli, jossa

paikallisten kansalaisjärjestöjen toteuttamalla ammatillisesti johdetulla vapaaehtoistyöllä on oma paikkansa kuntien palvelurakenteissa. Järjestetään kynnyksetöntä helposti saavutettavaa toimintaa. Toimintatavat ja periaatteet:

- Lapsi ja perhe keskiössä
- Saavutettavuus ja avoimuus
- Sosiaalisuus
- Asiantuntevuus
- Osallisuus/Vapaaehtoisuuden ja ammatillisuuden yhteensovittaminen

Perheentalo-yhteistyön toimintatapana on lapsilähtöinen ja perhekeskeinen toiminta, joka pyrkii perheiden omaehtoisten ja osallisuutta lisäävien toimintojen kehittämiseen (sosiaalipedagoginen ajattelutapa). Toiminnan perustana on paikallisten lastensuojelujärjestöjen vapaaehtoisten aktiivinen halu auttaa ja tehdä yhteistyötä. Reflektiivinen työote ohjaa tasavertaiseen kumppanuuteen asettumista arkisissa kohtaamisissa ja erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Huolen puheeksi ottamisen -menetelmää käytetään myös toimintamenetelmänä.

Kehittäjät

Ohjausryhmän jäsenet ja Perheentalon työntekijät

Toiminta

Ryhmämuotoinen ja perhekohtainen toiminta ja tuki

Vertaisryhmätoiminnan tavoitteena on varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen. Lapsiperheiden vertaisryhmät suunnitellaan ja toteutetaan paikallisten toiveiden ja tarpeiden pohjalta. Ryhmiä ovat esim. alle puolivuotiaiden vauvaryhmät, perheryhmät, imetystukiryhmä, eri teemoihin perustuvat iltaryhmät sekä kerhomummo- ja vaaritoiminta. Jatketaan myös MLL:n valtakunnallisen Vahvuutta Vanhemmuuteen -hankkeen perheryhmiä.

Perheen talo -yhteistyössä kehitetään ja vakiinnutetaan mummola-, eroneuvo-, doula- ja yökylätoimintaa yhdessä Ylä-Savon Ensi- ja turvakotiyhdistyksen AVITUS-hankkeen kanssa.

Savonia -ammattikorkeakoulun Iisalmen yksikön ja kuntien sosiaalitoimen kanssa yhteistyössä toteutettava viikonmittainen perheleiri tukea tarvitseville lapsiperheille. Leirin tarkoituksena on tukea perheiden omaa selviytymistä ja omaehtoista toimintaa yhteisökasvatuksen keinoin.

Järjestetään kasvatusaiheisia tilaisuuksia ja tuotetaan ja sovelletaan paikalliseen käyttöön valtakunnallisten lastensuojeluliittojen tuottamaa kasvatusta tukevaa materiaalia.

Vapaaehtoistyö ja kansalaistoiminta

Koulutetaan ja rekrytoidaan vapaaehtoisia eri järjestöjen tarpeisiin ja toimintoihin ja järjestetään heille yhteisiä tapahtumia. Esimerkiksi tukihenkilötoimintaa järjestetään yhteistyössä Itä-Suomen Pelastakaa Lapset aluetoimiston ja Iisalmen Pelastakaa Lapset ry:n, sekä Ylä-Savon SOTE

kuntayhtymän kanssa. Tukihenkilöiden perehdytyskoulutuksen lisäksi järjestämme tukihenkilöille virkistys- ja jatkokoulutusta.

Toimintamallin arviointi

Arviointi perustuu tutkija Petri Pajun julkaisemaan tutkimukseen (2015) Ihanaa aikaa poissa kotoota. Tutkimus toteutettiin siten, että osa vastaajista vastasi varsinaiseen lomakekyselyyn, osaa havainnoitiin ja osaa haastateltiin.

Tutkimuksen mukaan Perheentalo -yhteistyö on onnistunut monessa niin asiassa niin hyvin, että se kelpaa malliksi. Paikallisten yhdistysten hyvä yhteistyö, vapaaehtoiset, hyvä tila, pitkäjänteinen rahoitus, kaikki nämä ovat edesauttaneet Perheentalo -yhteistyötä tulemaan hyväksi käytännöksi ja esimerkiksi. Perheentalon toiminta voidaan jollain tarkkuudella purkaa osiin ja pystyttää toisaalle. Pelkkä tilan ja toimintakalenterin kopioiminen ei taida riittää, koska Perheentalossa on niin paljon verkostomaista kiinnostusta paikkakunnan elämään, erityisesti vapaaehtoiset toimijat yhdistyksissä. (Petri Paju, 2015)

22. Paluu tulevaisuuteen – Varhainen puuttuminen koulupoissaoloihin

Huolta herättävä koulupoissaolo on näkyvä, vakava ja usein vaikeasti käsiteltävä nuorilla ilmenevä oire. Kun jo varhaisessa vaiheessa kootaan kaikki kunnan verkoston toimijat yhteen, ongelmaan voidaan tarttua yhdessä ja laatia toimintasuunnitelma siihen puuttumiseksi.

www.folkhalsan.fi

Käyttötarkoitus

Varhainen puuttuminen koulupoissaoloihin on keino tarjota apua ja oikeanlaista tukea koululäsnäolon vahvistamiseen. Se tukee kuntia ja kouluja luomalla verkostoyhteistyön mallin ja laatimalla toimintasuunnitelman koulupoissaoloihin puuttumiseen. Se jakaa ja syventää tietoa koulupoissaolosta ja siihen puuttumisesta.

Kehittäjät

Folkhälsan Syd Ab, Charlotta Eriksson, Dana Björkström-Jung

Toteutus

Verkoston luominen

Hankkeesta otetaan yhteyttä kuntaan, esimerkiksi kuraattoriin, rehtoriin, sivistystoimen johtajaan tai lastensuojeluun. On tärkeää löytää kunnan avainhenkilö(t) ja selvittää kiinnostusta sekä sitä, mitkä kunnan koulut voisivat osallistua toimintaan. Kunnan avainhenkilö kokoaa tämän jälkeen työryhmän, jonka ensimmäisessä tapaamisessa sovitaan yhteinen arvopohja ja yhteiset tavoitteet sekä yhteistyöhön tarvittavat tahot juuri kyseisessä kunnassa. Vähintään: koulu (oppilasterveydenhuolto), lastensuojelu, kunnan nuorisotyö ja hoitavat tahot (nuorisopsykiatria, perheneuvola). Hankkeessa

luodaan yhteistyössä tarvittavista tahoista koostuva verkosto (joka tapaa henkilökohtaisesti). Työryhmä sopii aikataulutuksesta, tapaamisista, osallistuvista tahoista ja ”teknisistä” asioista (sihteeri, käännökset ja vastaavat). Prosessi käynnistetään sopimuksen mukaan.

Toimintasuunnitelman laatiminen

Työryhmä kuvailee suunnitelman tavoitteet, ehkäisevät toimenpiteet ja sovellettavat toimenpiteet. Suunnitelma sisältää kuvauksen normaalien koulupoissaolojen käsittelystä sekä siitä, miten erilaisiin toimenpiteisiin ryhdytään huolta herättävien koulupoissaolojen yhteydessä. Huolta herättävä koulupoissaolo määritellään suunnitelmassa esimerkiksi toistuvaksi sairauspoissaoloksi, luvattomaksi poissaoloksi ja muuksi huolta herättäväksi poissaoloksi. Toimintasuunnitelmassa määritellään selkeästi vastualueet, huolta herättävän koulupoissaolon aikarajojen määritelmät, poissaolon seurantarutiinit ja toimintasuunnitelman arviointi. Kun toimintasuunnitelma on valmis, se esitellään ja hyväksytään. Seuranta tehdään sovitusti ja tarpeen mukaan.

Tärkeää pitää mielessä

Toiminnan lähtökohtia ovat kunnan omat resurssit, tarpeet ja toiveet. Kunta vastaa esimerkiksi tapaamisista, osallistujista, hankkeen hyödyntämisestä, käyttöönotosta ja vastaavista. Hanke tarjoaa teorian tietoa, prosessikokemusta muista kunnista ja helpottaa ”teknisten” asioiden hoitamista eli toimii fasilitaattorina. On tärkeää, että seuranta on kirjattu toimintasuunnitelmaan.

Toimintamallin arviointi

Toiminnan suurin vaikutus on ollut vastuunjaon selkiytyminen; koulu, kunta, nuoret, vanhemmat. Poissaolevia oppilaita kohdellaan tasa-arvoisemmin, selkeämmin ja tehokkaammin. Tieto siitä, mikä on poissaoloa koulusta, on lisääntynyt. Kohderyhmän mielestä tärkeintä on toimintasuunnitelma, joka tukee omaa työtä koulussa. Se varhentaa poissaoloihin puuttumista.

23. SISUKAS-työskentelymalli perhehoitoon sijoitetun lapsen koulunkäynnin tueksi

Koulutus on tutkitusti tärkein suojaava tekijä sijoitettujen lasten elämässä ja ennustaa hyvinvointia aikuisuudessa. Haavoittavat kokemukset muodostavat riskin lapsen kehitykselle, vuorovaikutussuhteille ja oppimiselle. Koulutukseen ja oikea-aikaiseen tukeen satsaaminen on tärkeää menetyksiä ja muutoksia kokeneen lapsen elämässä. SISUKAS- mallissa perhehoitoon sijoitetuille esi- ja alakouluikäisille lapsille luodaan optimaalinen oppimisympäristö kotiin ja kouluun. www.sijoitettulapsikoulussa.fi

Käyttötarkoitus

SISUKAS on lastensuojelun sijaishuollon monialainen työskentelymalli perhehoidossa asuvien 6–12-vuotiaiden lasten koulunkäynnin ja hyvinvoinnin tukemiseen. SISUKAS - mallissa kirkastetaan lapsen osallisuutta ja sosiaalityöntekijän roolia sijoitetun lapsen oikeuksien toteutumisen turvaajana koulussa. Tavoitteena on ennaltaehkäistä syrjäytymistä ja edistää lasten selviytyvyyttä koulupolulla.

Kehittäjät

Pesäpuu ry:n Sijoitettu lapsi koulussa -projekti (SISUKAS 2012–2016) yhteistyössä kuntatoimijoiden sekä ruotsalaisen Skolfam® -verkoston kanssa. SISUKAS -kehittäjätiimiin ovat kuuluneet: Projektipäällikkö Christine Vålivaara, kehittäjäpsykologi Elisa Oraluoma, Konsultoiva erityisopettaja Maire Saksola ja kehittäjäsosiaalityöntekijä Johanna Liukkonen.

Toteutus

Lapsen oma sosiaalityöntekijä informoi koulupolkua aloittavan, pitkäaikaisesti perheeseen sijoitetun lapsen koulua sekä vanhempia sekä sijaisvanhempia työskentelystä ja aloitustapaamisesta. Aloitustapaamisessa käydään läpi toimintamalli, jaetaan Sijoitettu lapsi koulussa - opas ja sovitaan kartoituksen käynnistämisestä. Lapsen voimavarat ja tuen tarpeet kartoitetaan monialaisesti, strukturoiduin testimenetelmin erityisopettajan ja psykologin toimesta. Räätelöidyt tukitoimet kirjataan oppimissuunnitelmaan, jonka toteutumista seurataan säännöllisesti verkostotapaamisissa ja arvioidaan uusintakartoituksella. Tukitoimissa keskiöön nousevat tiivis aikuisten välinen yhteistyö ja oppimisympäristön järjestäminen lapsen tarpeita vastaavaksi. Seuranta jatkuu peruskoulun loppuun. Toimintaa koordinoi lapsen sosiaalityöntekijästä sekä psykologista ja erityisopettajasta koottu konsultoiva SISUKAS- tiimi.

SISUKAS-mallin vaiheet:

1. Lapsen sosiaalityöntekijän yhteydenotot sijais-/vanhempiin ja kouluun
2. Aloitustapaaminen koululla, monialainen verkosto koolle
3. Pedagoginen ja psykologinen kartoitus lapselle
4. Oppimissuunnitelmapalaveri ja vastuiden kirjaaminen
5. Tuki ja seurantatapaamiset (2-4 kertaa vuodessa)
6. Uusintakartoitus vaikuttavuuden selvittämiseksi
7. Voimavarakeskeinen palautepalaveri
8. Tuki ja seuranta peruskoulun loppuun saakka

Lisätietoja mallista ja tulostettavat materiaalit (SISUKAS-käsikirja, opas, multimediat, tutkimusraportit): www.sijoitettulapsikoulussa.fi .

Toimintamallin arviointi

SISUKAS pohjautuu ruotsalaiseen Skolfam®-malliin, jossa on tutkitusti pystytty vaikuttamaan lasten koulunkäyntiin ja hyvinvointiin. Toimintamallin peruseriaatteita ovat lapsilähtöisyys, voimavarakeskeisyys ja dialogisuus. Keski-Suomessa pilotointiin osallistuneet 20 lasta ovat saaneet systemaattista tukea koulunkäyntiinsä. Intervention vaikuttavuutta on arvioitu alku- ja loppukartoituksin sekä haastatteluin ja tapauskertomuksin. Vaikuttavuustutkimuksen tulokset ovat rohkaisevia ja tukevat ruotsalaista tutkimusta. Lasten tarpeet ovat tulleet näkyviin, oppiminen ja hyvinvointi ovat edistyneet tuen myötä, monialainen yhteistyö tiivistynyt ja aikuisten osaaminen vahvistunut. Mallin juurruttaminen ja levittäminen on aloitettu.

Osallisuutta ja vaikuttamista tukevia toimintamalleja

24. VOIKUKKIA-VanhempainRaadit, kokemusasiantuntijat kehittäjinä

VOIKUKKIA-verkostohankkeen (2012–2015) VanhempainRaadeissa vapaaehtoiset kokemusasiantuntijat arvioivat ja kehittivät VOIKUKKIA-toimintaa. Tärkeä osa työtä oli tukimateriaalin tekeminen yhdessä hanketyöntekijöiden kanssa. VOIKUKKIA-hanke myös välitti raadin jäsenten kokemusasiantuntemusta tutkijoiden, lainsäätäjien ja yhteistyökumppanien käyttöön. Toiminnan peruseriaatteina oli molemminpuolinen hyöty sekä ymmärryksen ja osaamisen lisääntyminen kaikilla. Malli on helposti sovellettavissa myös kunnalliseen tai muuhun sote-alan kehittämistyöhön. Hyvin ohjatuista kokemusasiantuntijaraadeista on pienellä taloudellisella panostuksella saatavissa suuri voimavara.

www.voikukkia.fi

Kehittäjät

Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry:n VOIKUKKIA-verkostohanke yhdessä Sininauhaliiton kanssa. VOIKUKKIA-VanhempainRaaditien kokemusasiantuntijat, vertaistoiminnan kehittäjä Virpi Kujala, projektisuunnittelijat Hanna Hägglund ja Heidi Sundwall, projektikoordinaattorit Pia Söderholm ja Iina Järvi.

Toteutus

Raateihin kutsuttiin osallistujia avoimella haulla. Jäseniksi haettiin oman lapsen huostaanoton kokeneita vanhempia, joita kiinnosti lastensuojelun kehittäminen. Raateja perustettiin kaksi, toinen Uudellemaalle ja toinen Keski-Suomeen. Raaditien maksimikooksi määriteltiin 10 henkilöä/raati. Raadit kokoontuivat noin 7 kertaa vuodessa, minkä lisäksi järjestettiin vuosittain kaksi molempien Raaditien yhteistä suunnitteluviikonloppua. Hankkeen työntekijät vastasivat tapaamisten järjestelyistä ja ohjasivat tapaamiset. Raatilaisten osallistuminen mahdollistettiin korvaamalla matkakulut ja järjestämällä kokoontumiset tarjoiluineen raatilaisten sopivina ajankohtina.

Toiminta aloitettiin tekemällä yhdessä raatilaisten kanssa Raadeille toimintaperiaatteet VOIKUKKIA-hankkeen eettisten periaatteiden pohjalta. Niiden yhteiseen työstämiseen panostettiin alussa paljon aikaa. Yhdessä muodostetut toimintaperiaatteet helpottivat yhteistyötä ja myös sitoutuivat toimintaan. Periaatteita ja toiminnan sisältöjä myös tarkistettiin ja päivitettiin yhdessä sitä mukaa kun raatityöskentely kehittyi. Se auttoi pitämään toiminnan kaikkien kannalta rakentavana ja mielekkäänä. Työskentelyn sujuvuuteen vaikutti kokemus kuulluksi tulemisesta sekä arvostava suhtautuminen niin kokemusasiantuntijuuteen yleensä, kuin jokaiseen vanhempaan yksilönäkin, taustoista tai elämäntilanteista huolimatta. Tämän asenteen omaksuminen ja näkyväksi tekeminen toiminnan järjestäjän taholta on ehdoton edellytys toimivalle ja tasavertaiselle yhteistyölle.

Raaditien tuottama tieto oli hankkeelle tärkeää ja materiaalit huomattavasti laadukkaampia, kuin mihin hanketyöntekijät olisivat yksinään pystyneet. Palaute takaisin raadeille oli konkreettista ja perusteltua. Raatilaisten motivoinnin kannalta on tärkeää, että jäsenten ehdotuksiin ja

kommentointeihin myös reagoidaan. Tämä ei tarkoita sitä, että kaikki ehdotukset on sellaisinaan toteutettava, vaan sitä, että kerrotaan miten niiden suhteen menetellään ja miksi.

Toimintamallin arviointi

Raatitoimintaa arvioivat vanhemmat ja hankkeen työntekijät. Työntekijöiden näkökulmasta Raadit tuottivat paljon uusia ideoita ja materiaaleja. Lisäksi saimme potkua omaan työhömmе, mm. uudenlaisen tukimuodon kehittämishankkeen suunnitteluun. Ymmärryksemme vanhempien kokemusmaailmasta ja heidän kohtaamistaan ongelmista lastensuojelussa lisääntyi tavalla, joka ei muuten olisi ollut mahdollinen.

Vanhemmat kokivat tärkeäksi mahdollisuuden vaikuttaa ja kokemuksen siitä, että on mukana tekemässä jotain tärkeää. Raatien kautta saatu vertaistuki koettiin myös tärkeäksi.

Raadit toimivat tietolähteinä muiden perheiden kokemuksista, VOIKUKKIA-ryhmien tilanteesta omalla alueella ja muualla, lastensuojelun käytännöistä eri puolilla Suomea ja lastensuojeluun liittyvistä ajankohtaisista asioista, kuten vaikutusmahdollisuuksista, tutkimuksista ja lakimuutoksista. Samalla, kun Raatitoiminnan kautta avarrettiin muiden näkemyksiä huostaanotettujen lasten vanhemmista, laajentuivat myös vanhempien ja hanketyöntekijöiden omat näkemykset.

Lue lisää Raatitoiminnasta VOIKUKKIA – Toimivien käytäntöjen käsikirjasta (2015), luku 4, s. 44
Vanhemmat vaikuttajina: www.voikukkia.fi/images/VOIKUKKIA-kasikirja2015.pdf

25. Perheystävällinen työpaikka -ohjelma

Väestöliitto on kehittänyt Perheystävällisesti töissä -hankkeessa *Perheystävällinen työpaikka -ohjelman* yritysten ja organisaatioiden käyttöön. Ohjelman suunnittelua on tehty aktiivisesti yhteistyössä eri työyhteisöjen ja sidosryhmien kanssa, jotta ohjelma vastaa suomalaisen työelämän tarpeita ja todellisuutta.

www.parassy.fi

Käyttötarkoitus

Perheystävällinen työpaikka -ohjelma tarjoaa työyhteisöille etenemistavan ja välineitä perheystävällisten käytäntöjen kehittämiseen. Perheystävällisyys tukee ihmisten työssä jaksamista, työkyvyn säilymistä ja perheiden hyvinvointia. Työyhteisöjen ja organisaatioiden saamat hyödyt perheystävällisyyden lisäämisestä näkyvät muun muassa työmotivaation ja tehokkuuden kasvuna, sairauspoissaolojen vähentymisenä ja hyvänä rekrytointivalttina.

Ohjelman toteuttaminen edellyttää työpaikan halua pitkäjänteiseen kehittämistyöhön. Ohjelman aikana voidaan käyttää muun muassa henkilöstökyselyjen, itsearviointien, haastattelujen ja erilaisten dokumenttien tuottamaa tietoa työpaikan perheystävällisistä asenteista, pelisäännöistä ja käytännön arjesta.

Osallistumalla ohjelmaan työnantaja voi profiloitua vastuullisena ja perheystävällisenä työyhteisönä. Jos tavoitteet perheystävällisyyden toteuttamisessa toteutuvat hyväksyttävästi, ohjelmassa mukana olevalla työyhteisöllä on mahdollisuus käyttää *Perheystävällinen työpaikka* -merkkiä.

Kehittäjät

Väestöliiton Perheystävällisesti töissä -hanketiimi

Toteutus

Vuoden 2016 tammikuussa on käynnistynyt ohjelman kaksivuotinen pilotointikausi. Mukaan ovat lähteneet ensimmäiset yritykset ja organisaatiot: *Suomen Terveystalo Oy, DNA Oy, Varova Oy, Kansaneläkelaitos, Tutoris Oy, Suomen Vanhempainliitto ry, Barnavårdsföreningen i Finland rf, Miessakit ry, Lastensuojelun Keskusliitto ry ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto*. Väestöliitto tukee mukana olevia organisaatioita kehittämällä samalla ohjelmaa lopulliseen muotoonsa vuosien 2016–2017 aikana.

Toimintamallin arviointi

Pilotoinnin aikana tehdään prosessiarviointia, jonka avulla ohjelma kehitetään lopulliseen muotoonsa. Hankkeen loppupuolella tehdään kohderyhmäkysely pilotointiin osallistuneille organisaatioille. Kyselyllä mitataan Perheystävällinen työpaikka -ohjelman arvostusta, luotettavuutta, vaikutuksia ja palautetta. Määrällisiä tavoitteita mitataan mukaan tulleiden organisaatioiden määrällä sekä tehtyjen toimenpiteiden määrällä.

